

Borbe u južnoj Lici i rasformiranje Brigade

Ofanzivna dejstva snaga NOVJ u jesen 1944. godine

Povoljan razvoj situacije u Evropi u korist snaga antihitlerovske koalicije poprimio je u jesen 1944. ubrzani tok. Na jugoslovenskom ratištu, sve više povezanom sa frontovima saveznika na Istoku i u Italiji, došlo je do krupnih promjena. Narasle jedinice NOVJ, odnosno Jugoslovenske armije, oslobodile su velike dijelove zemlje. Uspostavljen je front: više ili manje stabilan od Drave na sjeveru do Jadrana na jugu. Na njemu su angažovane krupne vojne jedinice NOV Jugoslavije, naoružane savremenim naoružanjem dobijenim od ratnih saveznika i od ratnog plijena. Veće količine naoružanja dobijene su od Sovjetskog Saveza za jedinice na sremskom frontu, a na primorskom dijelu fronta znatna pomoć u naoružanju, vojnoj opremi i hrani, kao i direktnoj i pomorskoj podršci jedinicama NOVJ, dobijena je od zapadnih saveznika. Pomoć je doturana preko otoka Visa, gdje je od 6. juna do 19. septembra 1944. bilo sjedište vojno-političkog rukovodstva NOP-a sa maršalom Titom na čelu.

Veći dio jugoslovenske teritorije ostao je i dalje, sve do završnih operacija za oslobođenje zemlje u proljeće 1945. godine, posjednut brojnim okupacionim i kvislinškim formacijama. Na njoj je u borbi protiv udruženih snaga neprijatelja bio angažovan znatan dio jedinica NOV i POJ. Te snage u pozadini fronta neprijatelja, usklađivale su svoja dejstva sa planovima snaga na frontu i to utoliko neposrednije ukoliko su se nalazile bliže frontu. U tom periodu, pored partizanskog i kombinovanog, primjenjivan je i frontalni oblik vođenja ratnih dejstava, koji će u završnim operacijama imati odlučujuću ulogu.

Uporedo sa razvojem oružanih snaga NOVJ i oblika vođenja ratnih dejstava u celini, razvijao se i sistem komandovanja. Od centralizovanog rukovođenja i decentralizovanog komandovanja, kao sistema primjenjivanog od početka NOR-a, pregrupisavanjem snaga i izvođenjem operacija za oslobođenje zemlje, formirane su krupne vojne formacije na frontu - armijske grupe i armija. Tako je komandovanje postalo više centralizovano na nivou Vrhovnog štaba NOV i POJ. U praksi se realizovalo preko visokih komandi na frontu i nacionalnih i regionalnih Glavnih štabova u pozadini fronta neprijatelja. Taj proces je posebno došao do izražaja na operativnom prostoru 11. korpusa NOVJ.

Osmi korpus NOV i POJ, sa četiri snažne divizije, artiljerijskim jedinicama i tenkovskom brigadom, sa oko 25.000 boraca i starješina, a uz oslonac na materijalne rezerve u bazama na oslobođenoj obali Jadrana, oslobodio je veliki dio Dalmacije sa otocima. Dalja ofanzivna dejstva, usmjerio je na razbijanje jake neprijateljeve grupacije na širem području Knina.

Da bi omogućio što uspješnije izvođenje zamašne i složene operacije 8. korpusa, GS NOV i PO Hrvatske naredio je 24. oktobra Štabu 11. korpusa, da se sa 13. divizijom prebaci iz Gorskog kotara u Liku,⁴⁰⁹ a potom da usmjeri dejstva 13. i 35. divizije prema južnoj Lici, na komunikacije koje iz Knina vode prema unutrašnjosti ka Bihaću, i preko Gračaca ka Gospiću i dalje. To je bila nova etapa u nastavljanju borbenih dejstava jedinica 11. korpusa NOVJ na području Like.

Oslobođenje Lovinca i napad na Brotnju

Zbog zakasnelog dolaska 13. divizije u Liku, kao i dugog zadržavanje 2. i 3. brigade 35. divizije sa opremom na Velebitu, kasnilo se sa realizacijom odluke GŠ NOV i PO Hrvatske koji je, u nekoliko navrata požurivao Štab 11. korpusa da krene ka južnoj Lici.⁴¹⁰ Druga i 3. brigada stigle su 6. novembra iz Divosela i Poljice kraj Udbine i već narednog dana angažovane su u napadu na ustaške jedinice u Lovincu i Sv. Roku.⁴¹¹

Druga brigada je dobila zadatak da 8. novembra napadne ustašku posadu u Lovincu i oslobodi ovo mjesto sa željezničkom stanicom. Glavni čvor odbrane neprijatelja nalazio se na k. 665 (Cvituša), koja dominira prostorom između Lovinca i željezničke stanice. Trideset peta ustaška bojna, koja je imala jedinice raspoređene u Lovincu i Sv. Roku, bila je slabijih borbenih kvaliteta. U jutarnjim satima 8. novembra napad 2. brigade od samog početka uspješno se razvijao. Pošto su pružili slab otpor, ustaše su se kao dobri poznavaoi tog kraja i stanja po selima, razbjegli po okolini, prvenstveno u pravcu Velebita.

Treća brigada, koja je napadala na Sv. Rok, zbog potopljenog polja nije na vrijeme posjela položaje, kako bi spriječila ustaše da se povlače u pravcu Alana, prevoja na Velebitu. U napadu na Lovinac 2. brigada je zaplijenila teški minobacač, dva puškomitraljeza, 50 pušaka i dva kamiona sa municijom, opremom i hranom. U napadu na Cvitušu poginuo je politički komesar 1. čete 1. bataljona Rade Aralica, rodom iz Škara, a četvorica su ranjena, među njima i vodnik Rade Maras. Za pokazanu hrabrost i uspjeh u borbi, posebno su istaknuti: komandir 1. čete 1. bataljona Novak Bursać i politički komesar čete Rade Aralica, informativni oficir 4. bataljona Pero Rajačić, vodnik

⁴⁰⁹ Štab 11. korpusa NOVJ bio je na području Like od svog formiranja 30. januara 1944. pa do 23. jula kada je prešao u Gorski kotar. Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 554.

⁴¹⁰ U tom smislu u radio-depeši od 26. oktobra GŠ NOV i PO Hrvatske upućenoj Štabu 11. korpusa stoji: »Kada mislite krenuti u Liku. Treba što prije«. A u radio-depeši od 1. novembra »Vi treba što prije da idete u Liku. Pripreme ste trebali već završiti... Javite kad polazite«. Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 554 i 560.

⁴¹¹ Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 208.

Rade Maravić, Mile Mataja, Mane Uzelac, Grga Buturac, a iz 3. bataljona komandir 1. čete DMITAR PAVLIĆA, puškomitraljezac, Revolucio Bičić, Franjo Parlov i Đuro Savatović.⁴¹²

Štab 35. divizije, poslije velebitske »odiseje« i uspješne borbe za oslobođenje Lovinca, je predložio GŠ NOV i PO Hrvatske da brigadi dodjeli zvanje »udarna«.

Napad, jedinica 35. divizije na neprijateljeve posade na komunikaciji dolinom Une

Poslije napada na Lovinac i Sv. Rok, jedinice 35. divizije angažovane su u napadu na neprijateljeve posade duž komunikacije dolinom Une. Izvršeno je pregrupisavanje brigada i one su se 9. novembra nalazile na slijedećim polaznim mjestima: 1. brigadu u Mazinu, 2. brigada u Plećašima i 3. brigada u Gubačevu Polju. Tu su se 10. i 11. novembra odmarale i spremale za naredne zadatke. Jedanaestog novembra prije podne štabovi brigada pozvani su u Štab 35. divizije u Klapavici, gdje su upoznati sa situacijom i primili zadatke za napad na neprijateljeve snage u dobrom Selu, Doljanima i Brotnji. Unsku komunikaciju, od izuzetnog značaja za 15. njemački brdski korpus, obezbjeđivala je od septembra 1943. godine 373. legionarska divizija, ojačana ustaško-domobranskim i četničkim jedinicama.

Za predstojeća dejstva brigade su dobile slijedeće zadatke:

- Prva brigada, da sa tri bataljona napadne i likvidira neprijateljevu posadu u Dobrom Selu, a sa jednim bataljonom da se obezbjedi od Lapca;

- Treća brigada, da likvidira neprijateljevu posadu u Doljanima;

- Druga brigada da likvidira neprijatelja u Brotnji i da se jednim bataljonom obezbjedi sa pravca Srba. U Brotnji se tada nalazila jedna ojačana satnija legionara, sa dva topa i većim brojom automatskog oružja. Utvrđene položaje na Gradini (k. 559) trebalo je u početku borbe da drži u blokadi 1. bataljon, a po oslobođenju Brotnje, da ga zauzme. Drugi bataljon napadao je Brotnju sa juga u zahvatu komunikacije, a 3. sa zapada preko bezimene kote koja je bila obuhvaćena u sistem odbrane. Četvrti bataljon, da zaposjedanjem položaja u rejonu Jošavice, obezbjedi dejstva brigade od intervencije neprijateljevih snaga iz tog pravca.⁴¹

Pokret brigada iz Plećaša padinama Čemernice preko Zaklopače, po stazama i lošim šumskim putevima pokrivenim slojem snijega, na dužini od oko 18 km, bio je naporan. Planina je bila obasjana mjeseciinom, a dolina Une i komunikacije pokrivene gustom maglom. Pred zoru brigada je stigla do Brotnje. Četničke patrole, isturene po okolnim selima, otkrile su njen pokret, tako da se nije moglo računati sa iznenađenjem. U podilaženju ka objektima napada, jedinice su se

⁴¹² A VII, k. 569, f. 5, dok. 29.

⁴¹³ Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 184

⁴¹⁴ Isto, str. 184-185.

teško orijentisale zbog magle i nepoznavanja terena i rasporeda neprijatelja. Kada su 2. i 3. bataljon naišli na žičane prepreke i djelimično ih savladali, magla se, pod uticajem pojačanog istočnog vjetrova, pokrenula. Bataljoni su iznenada bili izloženi vatri iz neprijateljevog automatskog oružja, sa dosta bliskog rastojanja. Umjesto da postignu iznenađenje, oni su bili iznenađeni vatrom. Tako su oba bataljona pretrpjela gubitke na samom početku napada. Jedinice 373. legionarske divizije, nalazeći se preko godinu dana na tim položajima, izradile su kružni sistem odbrane sa utvrđenim vatretnim tačkama i žičanim preprekama.

Štab 2. brigade, nalazeći se neposredno iza fronta 3. bataljona, procijenio je da bi forsiranjem napada u tim uslovima jedinice pretrpjele velike gubitke i imale male izgleda za konačni uspjeh. Odlučio je da povuče bataljone iz borbe. Slična je situacija bila i kod drugih brigada, tako da ni jedna nije izvršila postavljene zadatke i pored ispoljene odlučnosti u napadu. Toga jutra gubici su bili dosta veliki: divizija je imala 25 poginulih i 54 ranjena borca i starješinu. Prema ratnom dnevniku 373. legionarske divizije, njene jedinice su imale u tim borbama 7 poginulih i 14 ranjenih.

Druga brigada je u napadu na Brotnju imala 8 poginulih i 18 ranjenih boraca i starješina. Najveće gubitke pretrpio je 3. bataljon. Teško je ranjen komandant Vlado Zrnić, koji je narednog dana podlegao ranama u Klapavici, gdje je i sahranjen 14. novembra. Vlado Zrnić je bio rodom iz Zrnica - Drežnica, učesnik NOB od prvih dana. Bio je hrabar i odvažan starješina, voljen i cijenjen od boraca i starješina bataljona i brigade. Pored njega poginuli su: bolničar Cvjetko Abramović, Revolucionar Bičić, Mirko Puž, Anton Pavletić, Ivan Kralić, Anton Tomažić i Antonio Demori. Među ranjenima bili su: operativni oficir 3. bataljona Mate Komadina, komandir 1. čete 3. bataljona Đuro Gostović, vodnici Vladimir Antonić i Avgust Vukelić, delegat Zvonko L. Šaran, deseteri Jovo Krtinić, Milivoj Kružić i bolničarka Jelka Knežević, te Valentin Borčić, Tihomir Toklić.⁴¹⁵

Posebno priznanje odati je pojedincima koji su izvlačili ranjene drugove ispred vatre neprijatelja: zamjenika komandanta 3. bataljona Dmitru Rajšiću, koji je iznio Vladu Zrnića, komandiru čete Dmitru Pavlici, vodniku Ivanu Volkoviću, deseteru Hakiji Mujanoviću, bolničarima: Cvjetku Abramoviću, koji je poginuo, Ivanu Lesici, Milki Kenjalo i Andriji Valjanu.⁴¹⁶

Osnovni uzroci neuspjeha 35. divizije bili bi:

a) nedovoljna pripremljenost jedinica, posebno štabova. Težeći da što prije krene u napad na neprijateljeve jedinice duž unske komunikacije, Štab divizije nije svestrano i temeljito procijenio situaciju, posebno neprijateljeve snage i sistem odbrane. Izostalo je izviđanje na terenu, tako da su jedinice krenule u napad, a da nisu znale osnovne podatke o rasporedu neprijatelja, sistemu odbrane i karakteristikama terena;

b) nije se raspolagalo sa barem približno tačnim podacima o sistemu osiguranja neprijatelja, posebno o ulozi četničkih jedinica u selima na području predstojećih dejstava;

⁴¹⁵ Iz autorove bilježnice.

⁴¹⁶ A VII, k. 12, f. 6, dok. 4.

c) stepen utvrđenosti neprijateljeve odbrane bio je vrlo razvijen, daleko više nego što su to štabovi brigada i bataljona o tome znali.

Ukratko, podbacila je cjelokupna priprema napada, zbog čega su jedinice, još u pokretu prema objektima napada, doživljavale iznenađenja od četničkih isturenih patrola i zasjeda.

Pošto su se povukle u rejone odakle su krenule u napad, jedinice Divizije su nastavile sa izvođenjem akcija na komunikaciji. Tako su noću 15/16. novembra, 1. i 4. bataljon 2. brigade krenuli na komunikaciju između Brotnje i Suvaje, sa zadatkom da postave zasjedu u rejonu Stražbinice (k. 680) i napadnu neprijateljeve djelove na tom pravcu. Međutim, zbog učestalih napada jedinica 13. i 35. divizije na komunikacije, neprijatelj je svoje pokrete orijentisao na dnevne maršrute. Tako se dogodilo da u toku te noći nije bilo saobraćaja duž zaposjednute dionice puta. Dva dana kasnije, 2. i 3. bataljon upućeni su na komunikaciju u istom rejonu, da u zoru postave zasjedu i sačekaju po danu neprijateljeve dijelove u pokretu. Odlazeći na izvršenje tog zadatka bataljoni su naišli na neprijateljevu zasjedu između Gornje i Donje Zaklopače. Poslije kratke borbe neprijatelj se povukao prema Brotnji, a bataljoni su se vratili za Plečaše.

Borbe oko Gračaca od 23. novembra do 10. decembra 1944. godine

Dejstvima jedinica 8. korpusa koje su 30. oktobra oslobodile Zadar, 3. novembra Obrovac i Drniš, stvoreni su realni preduslovi za povezivanje Like s tim oslobođenim područjem, kao i za formiranje baze na obali za snabdijevanje jedinica 4. i 11. korpusa NOVJ. Za ostvarenje te zamisli Štab 11. korpusa dobio je saglasnost i podršku NOV i PO Hrvatske. Trinaesta divizija prebacila se preko vrha Kapele u Plaški - Plavča Dragu 6. novembra i time prešla iz Gorskog kotara u Liku. Njena 1. brigada je kod Korenice smijenila 1. brigadu 35. divizije, a 12. novembra Divizija se sa 2. i 3. brigadom prebacila u rejon Lovinac - Sveti Rok.⁴¹⁷ Ona je od 14. do 17. novembra razbila neprijateljeve snage i oslobodila Lovinac, Sveti Rok i Ričicu - raskrnicu puteva Gračac - Gospić i Udbina - Lovinac - Obrovac.⁴¹⁸ Pošto je očistila područje Alana od ustaških dijelova i postavila jaka bočna osiguranja prema Gospiću i Gračacu, obezbijeden je put od Korduna preko Like za Obrovac. Tom uspjelom akcijom presječena je veza između dvije najjače grupacije neprijatelja u Lici (Gospiću i Gračacu).

Da bi se oslobodio sve snažnijeg pritiska jedinica 13. i 35. divizije^u i^{užnoj} Lici i obezbijedio snabdijevanje snage oko Knina, Štab njemačkog 15. brdskog korpusa pokušao je da ofanzivnim dejstvima od Gospića, Gračaca i Lapca, odbaci jedinice 13. i 35. divizije dalje od

Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 550, 558.

Bilo je predviđeno da napad počne 15. novembra, ali je morao biti odložen jer 2. brigada 13. divizije uslijed poplave nije mogla da se iz rejona Ploča prebaci južno od Svetog Roka. Sutradan je napad s uspjehom izveden i 35. ustaška bojna potisnuta je ka Velebitu. Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 558.

komunikacija. Njemačka komanda je namjeravala da spajanjem snaga formira povezan front u južnoj Lici, koji će se oduprijeti prodorima snaga 8. korpusa. U jurarnjim satima 23. novembra, neprijatelj je krenuo u napad od Gračaca u pravcu Bruvna, snagama jednog bataljona ojačanog tenkovima i sa snažnom podrškom artiljerije. Druga brigada koja je zatvarala taj pravac, zaposjela je sa dva bataljona južne i istočne padine Občuva (trg. 970), a druga dva raspoređena su po dubini, zatvarajući pravce prema Udbini i Mazinu. Neprijatelj je poslije kraće borbe potisnuo bataljone sa Občuva i stigao do Bruvna.

Nastavljajući sa napadima neprijatelj je narednog dana uspio da se probije do Cerovca i ovlada položajima na Previji, na komunikaciji Bruvno - Mazin. U večernjim satima izvršen je protivnapad na neprijateljeve dijelove na Previji, sa dva bataljona 2. brigade od pravca Cerovca i jednim bataljonom 1. brigade od Mazina. Energičnim protivudarom bataljona neprijatelj je odbačen sa Previje i povukao se prema Bruvnu. Bataljon 1. brigade zaposjeo je Previju, a jedinice 2. brigade orijentisale su se na zatvaranje pravca od Cerovca preko Klapavice za Udbinu.

Narednog dana, 25. novembra, neprijatelj je svim raspoloživim snagama na tom pravcu krenuo u napad na položaje 2. brigade. Uz pomoć tenkova, na zemljištu pogodnom za njihovu manevarsku upotrebu i uz podršku artiljerije, neprijatelj je uspio da odbaci jedinice 2. brigade od komunikacije i probije se u pravcu Udbine do linije Poljice - Lončari. Procenjujući novonastalu situaciju, Štab 11. korpusa zaključio je da prodorom tim pravcem neprijatelj ima namjeru da se probije do Lovinca, u pozadinu jedinica 13. divizije. Time bi postigao dva cilja — spojio svoje snage na pravcu Gračac - Gospić i presjekao komunikaciju Udbina - Lovinac - Obrovac. Da bi mu onemogućio dalji prodor i odbacio ga prema Bruvnu, Štab 11. korpusa je hitno u tom pravcu uputio 2. brigadu 13. divizije. U zapovijesti Štaba 35. divizije, kojom su određeni zadaci brigadama, navodi se da 2. brigada 35. divizije i 2. brigada 13. divizije, ojačane baterijom brdskih topova, napadnu neprijatelja i to: 2. brigada 35. divizije na k. 846 - k. 986 i južno od ceste Bruvno - Udbina, a 2. brigada 13. divizije sjeveroistočno od ceste na pravcu Anjgiruša (trg. 1976). Baterija topova podržaće napad sa vatrenih položaja u rejonu Kurozeb, sjeverno od Poljica. Početak napada predviđen je u 8,00 sati 26. novembra.⁴¹⁹

Energičnim napadom šest bataljona, podržanih baterijom topova 76 mm i brigadnim minobacačima, neprijatelj je prisiljen da se pod zaštitom tenkova povlači preko Klapavice ka Bruvnu. Pošto naredna dva dana neprijatelj nije obnavljao napadna dejstva iz tog pravca, 2. brigada 13. divizije vraćena je prema Lovincu. Trećeg dana, 29. novembra, neprijatelj je obnovio napad sa istim snagama i istim pravcem - prema Udbini. Uspješnom odbranom toga i narednog dana, 2. brigada je uspjela da zaustavi prodor neprijatelja koji je bio prisiljen da se povuče preko Bruvna za Gračac. Uspjehu su svakako doprinijele uspješne borbe ostalih jedinica 13. i 35. divizije, na drugim pravcima.

⁴¹⁹ Prema zabilješkama autora

Tako je u borbama na području Bruvna, od 24. do 30. novembra 2. brigada uspjela da, upornom odbranom po dubini i protivnapadima sa bataljonom 1. i 2. brigade 13. divizije, zaustavi prodore neprijateljevih snaga na tom pravcu i prisili ga na povlačenje. U ovim borbama neprijatelj je imao znatne gubitke u ljudstvu. Druga brigada 35. divizije imala je 5 poginulih i 21 ranjenog borca i starješinu. Na Občuvu kraj Bruvna teško je ranjen komandir prateće čete Savo Mamula Saco, rodom iz Jasenka. U brigadu je došao aprila 1944. iz oficirske škole i sa uspjehom komandovao pratećom četom. Među ranjenim bili su politički komesar čete Cvjetko Margan i Franjo Poštić, Vaso Šuput, vodni delegati Đuro Đaković i Đuro Savković, Andrija Čemalović, Viktor Tepšić, bolničar Franjo Broznić i Mate Repac.

Trećeg decembra 1944. godine jedinice 35. divizije prikupile su se u Poljicu južno od Udbine, gdje je na svečanosti pred strojem Divizije uručena prelazna zastavica 1. brigadi, kao najboljoj. Jedinicama se kratkim govorom obratio komandant 35. divizije Nikola Grubor. Čestitajući 1. brigadi, ukazao je na razvoj situacije i predstojeće zadatke jedinica. Ta kratka, ali mobilizirajuća ratna svečanost završila se defileom jedinica u prisustvu naroda iz okolnih sela.

Dok je boravila u selu Plećaši, 2. brigadu su 21. novembra posjetili omladinci, predstavnici opštinskog NOO Bruvna i antifašističkih organizacija. Donijeli su brojne košare sa hranom, a kulturno prosvjetni odbor je za njih priredio prigodan program.

U međuvremenu došlo je do određenih kadrovskih promjena u 35. diviziji i brigadama. Za načelnika Štaba divizije postavljen je Mile Počuča, namjesto Mirka Koprivice koji je upućen za Beograd. Za komandanta 1. brigade postavljen je Branko Gostović. U 2. brigadi je za načelnika štaba došao Miloško Dronjak, na mjesto Sime Todorovića. Za komandanta 1. bataljona postavljen je Ljuban Labus, a za zamjenika Mile Gostović. Za komandanta i političkog komesara 2. bataljona postavljeni su Aleksa Momčilović i Cvjetko Cuculić, a za operativca toga bataljona Ilija Kuprešanin, svi iz 1. brigade. Za komandanta 3. bataljona, na mjesto poginulog Vlade Zrnića, postavljen je Dmitar Rajšić, a za operativnog oficira Dmitar Pavlica. Brigada je dobila 96 novih boraca, koji su preko Visa stigli iz logora u Italiju. Tako je brojno stanje brigade povećano na 600 boraca i starješina.⁴²⁰

Stalne borbe i pokreti po hladnom vremenu i sa slabom obucom i odjećom, prouzrokovali su veći broj prehlada boraca, od kojih su pojedini dobili zapaljenje pluća i otpremljeni u bolnicu.

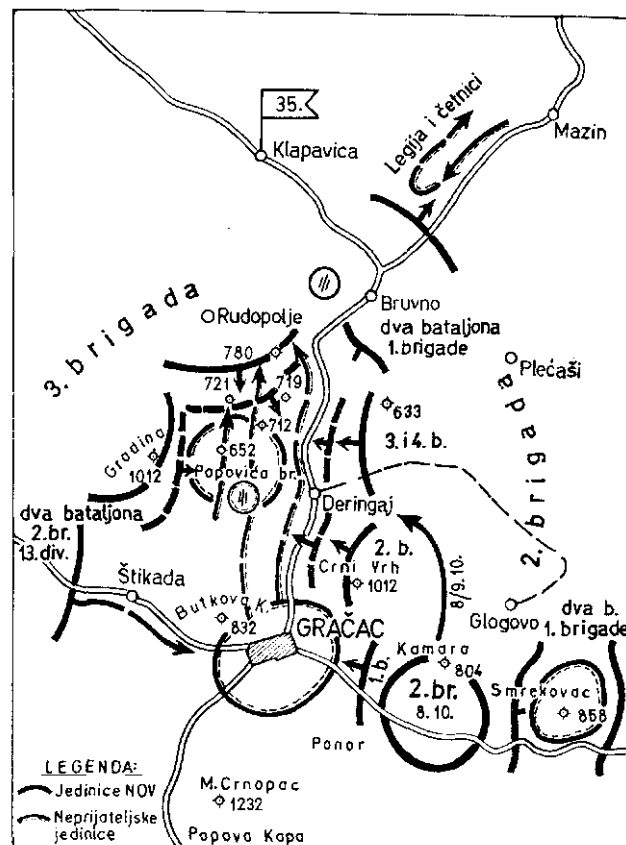
Uništenje neprijateljeve grupacije i oslobođenje Gračaca

Poslije neuspjelih ofanzivnih dejstava posljednje nedjelje novembra 1944. protiv jedinica 13. i 35. divizije, neprijateljeve snage u Gračacu našle su se u teškoj situaciji. Više nisu bile u stanju da pruže bilo kakvu pomoć ugroženoj kninskoj grupaciji, jer su se i same našle u okruženju.

⁴²⁰ A VII, k. 569, f. 5, dok. 29.

Kada su jedinice 8. korpusa NOVJ 4. decembra oslobodile Knin,⁴²¹ da bi pritekao u pomoć ugroženom garnizonu u Gračacu i omogućio njegovo izvlačenje u pravcu sjevera, komandant njemačke 392. legionarske divizije naredio je da se izvede napad pravcem Gospić - Medak - Gračac.⁴²² I Štab 11. korpusa i štabovi 13. i 35. divizije procijenili su da će neprijateljeve snage u Gračacu pokušati da se probiju prema

*Razbijanje
neprijateljeve
grupacije kod
Gračaca
9. decembra
1944. godine*

Gospiću, ili preko Bruvna i Mazina prema Lapcu. Kao treća varijanta uzeta je u obzir mogućnost proboja preko Malovana prema Otriću. Na osnovu takve procjene Štab 11. korpusa naredio je jedinicama 13. i 35. divizije da zatvore sva tri pravca. Da bi se onemogućio proboj prema Gospiću naredeno je 2. brigadi 13. divizije i 3. brigadi 35. divizije da ovladaju mostom preko rijeke Ričice prema Štikadskom klancu, poruše

⁴²¹ Opšti napad jedinica 8. korpusa na Knin započeo je 26. novembra 1944. U ogorčenim borbama vođenim do 4. decembra Knin je oslobođen, a neprijateljeve snage (sem manjih dijelova koji su se probili prema Bihaću) bile su uništene ili zarobljene. Za pobjedu u Kninskoj operaciji jedinice 8. korpusa NOVJ pohvaljene su naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ i Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Zbornik, tom 5, knj. 35, st. 572, 574.

⁴²² Zbornik, tom 5, knj. 36. str. 26.

ga i zaposjednu položaje. Napadna dejstva ovih brigada 6. i 7. decembra uspješno su završena. U 2 sata 7. decembra most je porušen, likvidirano uporište neprijatelja u selu Štikade i nastavljeno gonjenje neprijatelja prema Gračacu.⁴²³ U borbi za most poginuo je komandant 2. brigade 13. divizije, kapetan Božo Gostović. Pripadnicima 2. brigade 35. divizije teško je pala njegova pogibija. Bio je u toj brigadi komandant 2. bataljona, a maja 1944. godine i operativni oficir brigade. Pod njegovom komandom 2. bataljon je stasao u vrlo prodornu jedinicu. Poslije završetaka višeg oficirskog kursa pri GŠ NOV i PO Hrvatske, raspoređen je za komandanta 2. brigade 13. divizije, na mjesto poginulog Milana Rustanberga.⁴²⁴

Uoči odlučujuće borbe protiv neprijatelja u Gračacu jedinice 35. divizije nalazile su se u slijedećem rasporedu:

- Prva brigada na cesti Gračac - Otrić, sa zadatkom da likvidira neprijateljevu posadu u Vučipolju;

- Druga brigada, prebačena je iz Bruvanjskog Cerovca 6. decembra u rejon Tomin Gaj, između Bruvna i Gračaca, odakle je 7. decembra uveče krenula na položaje istočno od Gračaca: Rujevac (trg. 683) - Radusine - Kamara. Brigada je dobila zadatak da spriječi prodor neprijatelja prema Malovanu i tako obezbijedi 1. brigadu u borbi za Vučipolje. Pošto je 8. decembra zaposjela i uredila položaje za odbranu, brigada je u 21 sat primila naređenje od Štaba 35. divizije da se u toku noći prebaci na komunikaciju Gračac - Bruvno, do zaselka Miljuši, gdje će je sačekati načelnik Štaba 35. divizije i prenijeti naređenje za njeno angažovanje u borbi na tom pravcu. Prvi bataljon je ostavljen na položajima istočno od Gračaca. Kako je te noći vladalo velikim nevreme, prava provala oblaka po kojoj se teško moglo orijentisati, pokret brigade je morao biti za kratko odgođen. Oko 1 sat 9. decembra kiša je prestala i brigada je po mjesečini krenula preko Glogova i Gubačeva Polja prema zaselku Miljuši;

- Treća brigada 35. divizije posjedanjem položaja od Tomin Gaja i Derin Gaja po dubini do Vodene Glave zatvarala je pravac - Bruvno - Mazin.

U toku noći 8/9. decembra neprijateljeve snage u Gračacu (2. bataljon 383. puka, 6. četa 384. puka njemačke 373. legionarske divizije, dijelovi 392. legionarske divizije i neke manje ustaške i četničke jedinice),⁴²⁶ ukupno oko 1.400 vojnika ojačane sa 18 artiljerijskih oruđa, osjećajući se sve ugroženije u Gračacu, krenule su u proboj prema Bruvnu. Prednji dijelovi podržani jakom vatrom artiljerije po položajima u zahvatu ceste, krenuli su u napad na isturene dijelove jedinica 3. brigade 35. divizije, koji su se počeli povlačiti prema prihvatnim položajima po dubini odbrane. Tada su glavne neprijateljeve snage napustile utvrđene položaje u Gračacu i krenule u proboj prema Tomin Gaju i Derin Gaju, ka Stražbenici (trg. 768). Da bi im olakšao

⁴¹ Isto, str. 147.

⁴²⁴ Isto, str. 505.

⁴²⁵ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 177, 178

⁴²⁶ Isto, str. 409.

prodor u pravcu preko Previje, neprijatelj je toga jutra pokrenuo jednu kolonu iz Lapca, preko Mazina, u pravcu Bruvna, a jačim ustaškim snagama iz Gospića preko Medaka i Lovinca, u pravcu Gračaca. Tada je hitno upućena prema Previji, borbena grupa sastavljena od prištapskih dijelova i podoficirskog kursa Divizije, kojoj je ukazano da od njenog uspjeha, zavisi uspjeh Divizije. Oni su iz pokreta energično krenuli u napad i prisilili neprijatelja na povlačenje. Ustaške snage od Gospića, stigle su do Lovinca, ali nisu mogle uticati na razvoj i ishod borbe oko Gračaca.⁴²⁷

Druga brigada 35. divizije, bez 1. bataljona, stigla je oko 8 sati u zaselak Miljuši, gdje je dobila zadatak, od načelnika Štaba divizije da aktivnim dejstvima vrši pritisak sa istočne strane, preko riječice Otuče, na neprijatelja duž komunikacije Gračac - Bruvno, gdje je on uporno pokušavao da odbaci 3. brigadu sa položaja na Vodenoj Glavi. Jedan bataljon je upućen južnije, da napada u pravcu Derin Gaja. Prvi bataljon, koji je ostao na položajima istočno od Gračaca, ocjenivši da je neprijatelj krenuo iz Gračaca prema Bruvnu, krenuo je u 7,30 sati sa položaja Rujevac (trg. 683) u napušteni Gračac, gdje je zatekao grupu neprijateljevih vojnika koji su namjerno zaostali i predali se bataljonu. Negdje u isto vrijeme sa pravca Stikade naišla je 2. brigada 13. divizije, dok je 1. bataljon 2. brigade krenuo u pravcu Bruvna, potiskujući dijelove neprijateljeve zaštitnice.

Dok su 3. i 4. bataljon prelazili rijeku Otuču kod mlina sjeverno od sela Tojagića, a 2. bataljon južnije, podržani efikasnom vatrom minobacača, jedinice 3. brigade su, upornom odbranom na Vodenoj Glavi, uspjele da odbiju posljednji napad neprijatelja i da zadrže te ključne položaje. U toj situaciji, oko 10 sati, sa pravca Pećinova brda (trg. 810) pojavila su se dva bataljona 1. brigade, koji su iz pokreta prešli u napad u pravcu trg. 764, sjeverno od Blanuša. Iz pravca Gačaca pritisak su vršila dva bataljona 2. brigade 13. divizije i 1. bataljon 2. brigade 35. divizije. Bobrena dejstva između Gračaca i Bruvna, izvođena su na otvorenom terenu, tako da su svi učesnici borbe mogli da prate razvoj situacije. Naređenje Štaba 35. divizije štabovima brigada da svim raspoloživim snagama energično krenu najuriš na neprijateljeve snage grupisane na malom prostoru u zahvatu komunikacije, došlo je u vrijeme kada su bataljoni krenuli u napad i podilazili jurišnom odstojanju. Tako su bataljoni 2. brigade, po prijelazu riječice Otuče, krenuli uz blagu otkrivenu padinu prema komunikaciji, napadajući neprijateljeve snage, za koje bi zaustavljanje u napredovanju, a pogotovu povlačenje na takvom zemljištu, bilo porazno.

Neprijatelj nije izdržao, a teško da bi i mogao, nalet jedinica 35. divizije na otvorenom prostoru. Onemogućena od jedinica 3. brigade da u posljednjem pokušaju ovlada položajima na Vodenoj Glavi, a napadnuta preko rijeke Otuče od 2. brigade, neprijateljeva grupacija dovedena je u tešku situaciju i tada je komandovanje neprijateljevih jedinica otkazalo. Nailazak bataljona 1. brigade i njihovo uključivanje u napad iz pokreta kao i blokada od Gračaca i nemogućnost da se

⁴²⁷ Zbornik, tom 5, knj. 36, str 507.

??f)

povuku u napušteni utvrđeni rejon, a odsustvo prodornosti da se probiju u pravcu Previjske, doveli su do paničnog povlačenja sa položaja u pravcu gdje su komora i tehnika bile grupisane na cesti. Jedinice u bijegu pratila je minobacačka vatra naših jedinica, eksplozije uništavanih artiljerijskih oruđa. Neprijatelj se masovno predavao, dok su pojedine grupe predvođene njemačkim oficirima pokušavale da se izvuku bježeći prema okolnoj šumi. Poraz neprijateljeve grupacije od oko 1.400 vojnika bio je potpun.

Potrebno je posebno istaći da je Štab 35. divizije budno pratio i dobro procjenjivao situaciju i blagovremeno, noću 8/9. decembra, izvršio pregrupisavanje jedinica na pravac Gračac - Bruvno. Štabovi bataljona neposredno angažovanih u borbama, ispoljili su punu inicijativu i prodornost u napadu. Cjelokupni sastav jedinica 35. divizije ispoljio je izuzetnu spremnost i riješenost da se ne dozvoli neprijatelju izvlačenje iz Gračaca u pravcu Mazina i Lapca. Posebno treba istaći upornost i vještinu odbrane jedinica 3. brigade 35. divizije, koje su onemogućile prodor neprijateljevoj grupaciji preko Vodene Glave ka Previjske i na taj način omogućile da se na taj pravac prebace i angažuju bataljoni 1. i 2. brigade 35. divizije kao i 2. brigada 13. divizije od Gračaca.

U borbama koje su vođene 9. decembra između Gračaca i Bruvna, uništena je jaka grupacija njemačkog 15. brdskog korpusa. Ubijeno je 285, ranjeno 130 i zarobljeno 787 neprijateljevih vojnika i oficira. Zaplijenjeni su cjelokupno naoružanje, oprema i tehnika među kojima 10 ispravnih topova raznih kalibara i 8 oštećenih; 8 minobacača, 5 teških i 70 lakših mitraljeza, 808 pušaka, automata i pištolja.⁴²⁸ Jedinice 35. divizije imale su: 5 poginulih i 25 ranjenih boraca i starješina. Druga brigada 13. divizije nije imala gubitaka.⁴²⁹ Vrhovni komandant NOV i POJ uputio je 4. decembra depešu GŠ NOV i PO Hrvatske u kojoj pohvaljuje 13. i 35. diviziju i Štab, borce i rukovodioce 11. korpusa NOVJ za uspješno izvedenu operaciju kod Gračaca.⁴³⁰ Glavni Štab NOV i PO Hrvatske obje divizije proglasio je udarnim. Time je i 2. brigada 35. divizije postala udarnom, kako je i bila predložena od Štaba 35. divizije, poslije uspješne borbe za oslobođenje Lovinca 8. novembra 1944. godine. U operativnom izvještaju Štaba 35. divizije Štabu U. korpusa, navodi se da su se posebno istakli »... Štab III brigade sa komandantom Brekom Manom, Štab IV bataljona III brigade sa komandantom Gnjatović Đurom i političkim komesarom Rađenović

⁴²⁸ Petar Kleut, n. dj., str. 344, 345.

⁴²⁹ Isto, str. 345.

U depeši Vrhovnog komandanta stoji: »U višednevnim i žestokim borbama za oslobođenje Gračaca, kojom prilikom je uništena jedna njemačka grupacija, a u ruke naših boraca palo je 17 topova, 66 mitraljeza 808 pušaka, 16 motornih vozila, velike količine municije i druge ratne spreme, naročito su se istakle naše jedinice pod komandom potpukovnika Grubora i potpukovnika Dušana Vlaisavljevića. Za istrajnost i junačko držanje na bojnom polju, pohvaljujemo borce, podoficire, oficire i pplitkomesare XI korpusa na čelu sa pukovnikom Mićunom Šakićem i pukovnikom Šimom Balenom. Neka je slava palim borcima u borbama za slobodu i nezavisnost domovine. Vrhovni komandant NOV i POJ, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito«, Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 545, 546.

??f)

Mičom, te štab II brigade sa komandantom Mamula Bogdanom i Štab IV bataljona II brigade sa komandantom Ivošević Dušanom i pomoćnikom političkog komesara Kosanović Nikicom».⁴³¹

Poslije završetka žestoke i veoma uspješne borbe oko Gračaca zavladała je tišina. Brojni, po polju rasuti, izginuli neprijateljevi vojnici, na gomilama zaplijenjeno oružje, razvučena po kanalima uz cestu ratna tehnika, pružali su nesvakidašnji prizor. Narednih dana na poprište borbe upućivane su jače patrole koje su uz pomoć NOO i političkih aktivista pobjegle oficire i vojnike.

U selu Blanuša, na cesti Gračac - Bruvno, našli su se na okupu komandant i politički komesar 35. divizije i komandanti i politički komesari brigada. Sa komandantom 35. divizije na čelu, koji je nekoliko koraka išao ispred ostalih, grupa je sa neskrivenim zanosom pobjednika krenula u pravcu Derin Gaja. Do tada ratno poprište preobrazilo se u stovarište razbacanog ratnog materijala. Jedna zaprežna kola zaustavila su se u kanalu sa još upregnutim pobijenim konjima. Na njima je bila ranjena djevojka. Prema izjavi nekih boraca koji su je prepoznali, radilo se o zarobljenoj partizanki, koja je sticajem okolnosti postala četnička kuvarica. Nijemo i odsutno posmatrala je okolinu. Na licu niti radosti niti tuge. Prihvaćena je, ukazana joj je pomoć i istim kolima, sa drugom zapregom otpremljena je u divizijsku ambulantu.

Kraj te zaprege nekoliko topova većeg kalibra sa »rasvjetanim« cijevima od najmanje eksplozije koju su izazvale njihove posade.

Borbe oko Lapca i Korenice

Poslije uspješno završene Gračaćke operacije Štab 11. korpusa odlučio je da 35. diviziju prebaci od Bruvna, preko Udbine, prema Lipačkoj dolini i na taj način omogući brži prodor 20. divizije 8. korpusa preko Srba ka Lapcu. Trinaesta divizija sa dvije brigade bila je angažovana na pravcu Lovinac - Gospić, a jedna brigada u rejone Prijeboj - Homoljac. Pristupajući realizaciji plana, Štab 35. divizije izdao je 11. decembra borbenu zapovijest kojom je regulisao pokret brigada prema području Lapca i odredio tačne zadatke. Tako je 1. brigada dobila zadatak da likvidira posadu u Orovcu, a potom produži sa dejstvima na komunikaciju južno od Lapačkog polja. Druga brigada - da odbaci neprijatelja iz Dnopolja i produži dejstva na komunikaciji kod Mamca, sjeverno od Donjeg Lapca. Treću brigadu Štab divizije zadržao je u rezervi na cesti Udbina - Lapac u rejonu Kuka.⁴³²

Prema podacima navedenim u zapovijesti, neprijatelj je na području Lapačke doline raspolagao slijedećim jedinicama: u Donjem Lapcu - dvije ojačane čete iz sastava 373. legionarske divizije; u Dnopolju - jedan četnički bataljon jačine oko 120 četnika sa 4 teška i 7 lakih mitraljeza i 2 minobacača, u Orovcu jedna četa četnika, a u Krugama bila je rezerva namjenjena za intervenciju duž komunikacije Lapac - Bihać.⁴³³

⁴³¹ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 412.

⁴³² A VII, k. 1234, f. 11, dok. 1/2.

⁴³³ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 476, 477.

??f

Druga brigada je 12. decembra krenula iz Bruvanjskog Cerovca, preko Ondića, Kuka, između Srnećaka i Zobeničinog Gaja i spustila se u večernjim satima u Lapačko polje. Prethodnica je bila ustanovila da u Dnopolju nema četnika. Obavješteni o nailasku brigade, oni su se još za dana povukli u Donji Lapac. Manje neprijateljeve jedinice na obezbijedenju komunikacije, zaposjele su položaje u rejonu Mamca. Drugog dana 1. i 4. bataljon brigade napali su i, poslije kraće borbe, odbacili neprijateljeve dijelove. Četvrti bataljon posjeo je položaje na komunikaciji u rejonu Birovača - Tišmina Glava - Mamac. Prvi bataljon je upućen sjeverno od Tišmine Glave, radi zatvaranja pravca od Kruga preko Kalinovače. Reagirajući na prisustvo jedinica brigade na komunikaciji, neprijatelj je 14. decembra intervenisao jednim bataljonom od Kruga i napao na položajem 4. bataljona. Blagovremeno otkriven, bio je spremno dočekan, od jedinica 4. bataljona. Snažnom vatrom i protivnapadom odbačen je uz velike gubitke. Zarobljeno je 16 legionara sa naoružanjem, dva minobacača sa nekoliko sanduka municije i razne opreme. Neprijatelj je u tom okršaju izgubio oko 50 vojnika. To je bio još jedan veliki uspjeh 4. bataljona, posebno voda sa komandirima Ivanom Filipovićem i vodnim delegatom Antonom Mancem.

Narednog dana, 16. decembra, neprijatelj je krenuo istim pravcem na napad na položaje 4. bataljona, ali sa jačim snagama. Koristeći kao vodiče 10 dezertera kao i gustu maglu, neprijatelj je iznenada napao na 4. bataljon i to kroz rejon u kojem se nalazio Štab bataljona. Tom prilikom poginuli su politički komesar bataljona Ivan Krpan i informativni oficir Petar Grabovac, a ranjen je komandant bataljona Dušan Ivošević i operativac Drago Lončar. Ranjeni su bili i politički komesar čete Rade Togunjac, komandiri vodova Ivan Volković, Adolf Čargonja, Vinko Ravnić i Zvonko Saradžić.⁴³⁵

Bili su to veliki gubici za 4. bataljon koji je od ulaska u sastav brigade, početkom novembra 1943. godine postigao mnoge pobjede. Analizirajući uzroke neuspjeha štab brigade konstatovao je da su dezerterstvo bivših legionara, zatim gusta magla i zadržavanje bataljona na istim položajima kao i pretnodnog dana, kada je neprijatelj bio tučen, nalagali štabu bataljona daleko veću budnost na položajima. Pošto je morao znati za dezerterstvo bivših legionara, morao je blagovremeno da izvrši određene promjene u borbenom rasporedu jedinica. U tom smislu trebalo je da ispolji inicijativu i Štab brigade.

Pogibijom dvojice vrljih ratnika i ranjavanjem komandanta bataljona i operativnog oficira i bataljon i Brigada izgubili su mnogo.

⁴³⁴ Radilo se o legionarima zarobljenim kod Gračaca, koji su dobrovoljno stupili u brigadu. Oni su te noći dezertirali iz 4. bataljona.

⁴³⁵ Poginuli politički komesar bataljona Ivan Petra Krpan, rođen je u ustaničkim Krmpotama u Hrvatskom primorju. Bio je prvoborac, hrabar, uzoran kao komunist, skroman, odgovoran i objektivan. Služio je za primjer u svakom pogledu. U brigadi se nalazio i njegov mlađi brat Petar koji je kao komandir voda u 1. bataljonu poginuo 12. februara 1945. kod Rakovice.

Petar Mane Rajačić, rodom iz Grabove Lokve, ustaničkog Gornjeg Brinjskog Kraja. Stasao je u bataljonu od nižandžije na teškom mitraljezu u borbama kod Vrbavskog, kada je pohvaljen, preko komandira mitraljeske čete, do informativnog oficira bataljona.

???)

Zaplijenjene minobacače brigada je ostavila ispod jedne klade u šumi zapadno iznad Dnopolja, jer za njihovo nošenje nije bilo tovarnih grla, a jedinice su imale dovoljno oružja i korisnije je bilo ponijeti mine za njih.

Pošto je neprijatelj prodro od Babinog Potoka i Ličkog Petrovog Sela na područje Korenice, 35. divizija je 15. i 16. decembra napustila područja Lapca i, preko Plješevice, povukla se prema Korenici. Druga brigada je po jakoj mećavi 15. decembra krenula od Lapca i Preko Kamenskog stigla do Frkašića. Odmah je angažovana u borbama za spriječavanje ispada neprijatelja iz Korenice u okolna sela. Tih dana Korenicu i okolinu pokrivala je gusta magla, što je znatno otežavalo osmatranje o orijentaciju u toku borbi.⁴³⁶ Prvi napad jedinica 35. divizije na neprijateljeve snage u Korenici izveden je 17. decembra, ali nije uspio. Druga brigada napadala je od Bjelopolja u zahvatu komunikacije preko Gradine. Neprijatelj se dobro utvrdio na okolnim položajima, posebno na Varićaku i Gradini.⁴³⁷

Koristeći odsustvo jačih snaga 8. korpusa na frontu u južnoj Lici i decembru 1944, a da bi odbacila jedinice 35. divizije sa blokade njenih snaga na području Korenice, Komanda 15. njemačkog brdskog korpusa preduzela je ofanzivna dejstva u tom pravcu. Tako je 18. decembra jedan bataljon, ojačan četnicima kao poznavacima terena, izbio od Donjeg Lapca preko Kuka u rejon Udbine. Protivnapadom 1. brigade 13. divizije i djelovima 1. i 3. brigade 35. divizije, odbačen je prema Lapcu.

Druga brigada se nalazila na položajima kod Bijelog Polja i svakodnevno vodila borbe protiv neprijatelja koji je vršio ispade iz Korenice. Drugi napad jedinica 35. divizije na neprijatelja u Korenici izveden je 20. decembra i od početka se nije uspješno razvijao. Brojčano i tehnički jače neprijateljeve snage, raspolazući tenkovima, protivnapadima su onemogućile jedinicama 35. divizije da se probiju do Korenice. Borba za Korenicu postojala je iz dana u dan sve žešća. Neprijatelj je htio pošto pota da poveže svoje snage i organizuje front preko centralnog dijela Like, a Štab 11. korpusa NOVJ je bio odlučan da oslobodi Korenicu, Babin Potok i Vrhovine, kako bi stvorio što povoljnije uslove za opstanak jedinica u zimskoj periodu. Ustaše su 22. decembra preko Ljubova, izvršile prodor od Široke Kule i Perušića, za Bunić i iz tog pravca ugrozile jedinice divizije kod Korenice. Toga dana jedan neprijateljev bataljon ojačan tenkovima probio se do Frkašića i minirao skladište municije u njemu. Zatim se povukao prema

⁴³⁶ Koliko je magla otežavala orijentaciju govori i slučaj koji se desio u 2. brigadi. Hrana za jedinice, koje su se nalazile na položajima prema Korenici, kuhala se u Bjelopolju. Jedan kuhar je krenuo sa mulom natovarenom sa dva brdska tovarna kazana, od Bijelopolja za Jasikovac, gdje se nalazila njegova četa. Krećući se po gustoj magli izgubio je orijentaciju, promašio Jasikovac i stigao u Gradinu, gdje su bili istureni neprijateljevi položaji. Grupa vojnika, iznenađena, uz galamu i sa uperenim puškama, krenula je prema njemu. Mula, preplašena vikom, dala se u bijeg i po magli dospjela u selo Ponor, gdje su bile naše jedinice. Kada su jedinice oslobodile Korenicu našli su kuhara skrivenog u porušanim zidinama jedne zgrade.

⁴³⁷ A VII, k. 572, f. 10, dok. 1. i 3.

??f

Korenici, dok je dio snaga zadržao na položajima kod Bijelog Polja. Pripremajući se za odlučan napad na neprijatelja, jedinice 35. divizije izvršile su 23. decembra napad na njegove dijelove u Bijelom Polju, Debelom Brdu i Buniću i potisle ga sa tih položaja.⁴³⁸ Time su stvoreni povoljni uslovi za opšti napad sa ciljem da se oslobodi Korenica. Tridesetpeti divizija sa 1. brigadom 13. divizije prikupila se 23. decembra u polaznim rejonima za napad na Korenicu: 1. brigada na pravcu Bunić - Vrpile, 2. brigada kod Bijelog Polja i 3. brigada u rejonu Ponor - Šeganovac. Štab 35. divizije izdao je jedinicama zapovijest za napad na neprijateljeve snage u Korenici.⁴⁴ Prva brigada trebalo je da napada sa pravca Vrpile - Mrsinj; 2. brigada preko Orovca, Jasikovca i Gradine na Korenici i 3. brigada 35. divizije od Mihaljevca preko Rudanovca na Pogledalo. Prva brigada 13. divizije da napada od Vujnovih glava preko Fundakovog vrha na Homoljac i Pogledalo.

Njihov napad trebalo je da podržavaju brdski i haubički divizionari sa vatrenih položaja sjeverno od Bijelog Polja, sa artiljerijskom pripremom od 20 minuta i početkom u 7 sati.

Osnovna namjera bila je da se napadom sa četiri strane, koncentrično prema Korenici i Pogledalu, razbiju neprijateljeve snage na području Korenice i onemogući im povlačenje u pravcu Babinog Potoka. Prva brigada 35. i 1. brigada 13. divizije trebale su da obuhvatnim manevrom na Pogledalo izbiju u pozadinu i na pravac povlačenja neprijatelja. Druga brigada nalazila se na pravcu glavnog udara, u zahvatu komunikacije Bijelo Polje - Korenica - Vrelo, podržavana dejstvom artiljerije.

U toku 24. decembra neprijatelj je oktrio prikupljanje jedinica 35. divizije oko Korenice. Pošto je procijenio da se radi o jačim snagama nije ni pokušao da ispadima, kao ranije, omete njihove namjere. Pored toga, znao je da jedinice grupisane za napad raspolažu jakim artiljerijom i dovoljnim količinama municije, pa se noću 25/26. decembra povukao iz Korenice prema Boriku, Vrelu i Pogledalu.

Napad je počeo 26. decembra u 7 sati artiljerijskom pripremom po položajima neprijatelja na prilazima Korenici. Ubrzo je ustanovljeno da je neprijateljeva posada napustila mjesto neposredno prije početka napada. U Korenici su se tada nalazili manji dijelovi njemačke 373. legionarske divizije.⁴⁴¹ Artiljerijska priprema napada je prekinuta i jedinice su krenule u napad. Nastupajući preko Gradine i Korenice u pravcu Vrela, 2. brigada je naišla na žestok otpor neprijatelja koji je držao položaje u Boriku, oko raskrsnice cesta prema Vrhovinama i Prijeboju i na Pogledalu. Toga dana u ranim jutarnjim satima neprijatelj je sa jednim bataljonom krenuo iz Babinog Potoka preko Homoljačkog klanca i napao 1. brigadu 13. divizije na Vujnovim Glavama, onemogu-

^{4,s} Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 349.

⁴³⁹ Isto, str. 349.

⁴⁴⁰ Prema planu Štaba 11. korpusa trebalo je da 35. NOU divizija i 2. brigada 13. NOU divizije napadnu Korenicu 23. decembra, ali je uslijed prodora njemačkih i ustaških snaga pravcem Ljubovo - Bunić i Korenica - Vrpile - Bunić, napad morao biti odložen. Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 553.

⁴⁴¹ Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 559.

ćivši joj da krene u napad prema Pogledalu. Zadržavanjem dominantnih položaja na Pogledu, neprijatelj je spriječavao 1. i 2. brigadi prodor sa fronta. Posebno efikasno djestvovali su sa Pogledala, njegovi dvocjevni »flakovi« kalibra 20 mm od kojih su jedinice 2. brigade u Boriku kod raskrsnice cesta trpile gubitke. Manevrom 3. brigade od Mihaljevca, preko Rudanovca i Koreničke Reke, prema Pogledalu, a zatim i 1. brigada 13. divizije od Fundakovog vrha ka Homoljcu, uz uporna dejstva 1. i 2. brigade sa fronta, slomljen je otpor neprijatelja i on je prisiljen da se, u večernjim satima, povuče prema Homoljačkom klancu, a potom prema Gornjem Babinom Potoku. Oslobođenjem, omogućeno mu je da uspostavi front preko srednje Like i, ponovo su bile razdvojene 272. i 392. legionarska divizija.

Trideset peta divizija je toga dana imala 12 poginulih i 63 ranjena borca i starješinu.⁴⁴² Druga brigada imala je 10 poginulih i 22 ranjena. Među poginulima bili su komandir čete Jandre Rašeta, politički komesar čete Nikola Vuksan i vodni delegat Jerko Ivezić. Ranjeni su komandant 4. bataljona Đoko Orlović, zamjenik političkog komesara čete Jovo Balas, referenti saniteta Anka Vraneš i Marica Anić, zamjenik Danica Majstorović i delegat voda Stanko Katić. Zaplenjeno je 5 puškomitraljeza i 45 pušaka, kao i veća količina municije i razne opreme.

U borbi su se istakli: iz 1. bataljona Avdo Ahmetagić, Božo Lujo; iz 2. bataljona Dušan Berdec, Franjo Filipović, Stanko Linić, Jovo Zobenica, Blaž Miculinić, Ibrahim Kuturović i Martin Seci, a iz 4. bataljona komandir čete Novak Bursać i komesar čete Dušan Maravić.⁴⁴³

Borbe za oslobođenje Korenice, 26. decembra 1944. godine, po žestini kojom su vođene spadaju u napadna dejstva u kojima su se do maksimuma ispoljile upornost i prodornost pojedinaca i jedinice u cjelini i koja su se završavala razbijanjem i odbacivanjem neprijatelja, bez obzira na težinu borbe i vlastite gubitke.

Glavni štab NOV i PO Hrvatske, nastojeći da iskoristi ofanzivni polet i prodornost jedinica 13. i 35. divizije i otkloni opasnost od stalnih neprijateljevih ispada na slobodnu teritoriju i ugrožavanja komunikacije od Korduna, preko Prijeboja i Lovinca, kroz Liku za Obrovac, naredio je Štabu 11. korpusa da odbaci neprijateljeve snage iz Vrhovine i Babinog Potoka. Kao pojačanje, Štab 11. korpusa dobio je 1. brigadu 8. divizije i zadržao artiljerijski divizion 8. korpusa. Sprovodeći odluku GŠ NOV i PO Hrvatske, Štab 11. korpusa odlučio je da sa pet brigada, uz podršku dva artiljerijska divizona, izvrši napad na neprijateljeve snage na području Gornji i Donji Babin Potok i Crna Vlast. Zavisno od razvoja situacije u narednoj etapi, trebalo je da zauzme Vrhovine i probije se prema Gackoj dolini.⁴⁴⁴

Neprijatelj je na tom prostoru raspolagao jakim snagama: dva bataljona 846. puka 392. legionarske divizije, divizijskim izviđačkim

⁴⁴² Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 45.

⁴⁴³ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 45, 46.

⁴⁴⁴ Isto, str. 43.

bataljonom i 19. ustaškom bojnom. Pošto je otkrio prikupljanje i pripreme jedinica za napad, neprijatelj je u toku noći postavio zasjede u rejonu Plitvičkog Ljeskovca. Po izuzetno lošem vremenu, pravoj zimskoj mećavi, neprijateljeve jedinice su u zasjedi sačekale nailazak 3. brigade 35. i 1. brigade 8. divizije i iznenada ih napale. Brigade su pretrpjele velike gubitke i nisu bile sposobne za izvršenje primljenih zadataka, a i pogoršano vreme je uticalo tako da je Štab 11. korpusa bio prisiljen da odustane od započete napadne operacije i povuče jedinice u polazne rejone.⁴⁴⁵

Druga brigada 35. divizije koja se nalazila u korpusnoj rezervi u rejonu Horaoljačkog klanca, upućena je prema Končarevom Kraju sa zadatkom da zatvori taj pravac od mogućeg ispada neprijatelja prema Uvalici i Homoljcu. U pokretu prema Končarevom Kraju brigada je kod sela Lukića naišla na neprijateljevu zasjedu koja se, zahvaljujući brzoi intervenciji, povukla prema Čudinom klanca.^{4 6}

Vojno-politička situacija u Lici početkom 1945. godine

Odustajanje od napada na neprijateljeve snage na prostoru Babinog Potoka i Vrhovina i povlačenje jedinica NOVJ u polazne rejone, predstavljali su završetak borbenih dejstava jedinica 35. divizije u 1944. godini na području Like. Poučen iskustvom iz ratovanja u surovim zimskim uslovima u proteklim godinama na području Gorskog kotara i Like, Štab 11. korpusa NOVJ nastojao je da stvori što povoljnije uslove; u kojima će dočekati zimu 1944/45. godine. Zato je i planirao oslobođenje Babinog Potoka i Vrhovina, na prilazima Gackoj dolini, ekoaomski jačem dijelu Like. Zbog neuspjeha ove operacije, jedinice 13. i 35. divizije i narod na oslobođenom i već iscrpljenom području Like, našli su se pred nastupajuću zimu u još težoj situaciji nego što su do tada bili.

Zakasnijela zima krenula je svom žestinom pred samu Novu 1945. godinu. Duboki sniježni smetovi, niske temperature i jak istočni vjetar-bura, odsjekli su Liku od Korduna i Dalmacije. Problem ishrane vojske i naroda na tom području postao je veoma težak.⁴⁴⁷ Dnevno sledovanje za jedinice svelo se na minimum za preživljavanje. U ratnom dnevniku 35. divizije tih dana zabilježeno je da dnevno sledovanje za pojedinaca iznosi 75 dkg kruha, 2 dkg masti ili ulja, malo graha i (krompira. Uobičajene dopune ovog, više nego oskudnog dnevnog obroka, od domaćinstava u kojima su bili raspoređeni, nije moglo biti, - jer je većina naroda i sama gladovala. Za Novu godinu svakom

⁴⁴⁵ Štab 11. korpusa uputio je 30. decembra depešu Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske u kojoj navodi da je napad odgođen zbog rđavog vremena, zakašnjenja i slabog dejstva artiljerije. Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 49.
Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 49.

U izvještaju Štaba 35. divizije od 28. decembra 1944. godine stoji: »ishrana u posljednje vrijeme, tj. od 15. o. mj. bila je slaba i nezadovoljavajuća, kako kvalitativno tako i kvantitativno. Jedinice nisu dobivale predviđenu količinu hrane, a dopremanje iste bilo je otežano i neredovno«. Zbornik, tom 5, knj. 36, str. 481.

pojedincu je dodijeljeno po pregršt kukuruza, koji je po bajtama popaljenih sela kuhan u vodi dobijenoj od istopljenog snijega.

Drugi težak problem u tim surovim zimskim uslovima, bio je smještaj jedinica. U izvještaju sanitetskog odjeljenja 11. korpusa, upućenom Štabu korpusa od 20. januara 1945. godine, navodi se da teški uslovi smještaja jedinica i naroda u improvizovanim bajtama i nemogućnost održavanja minimuma higijene, dovode do pojave težih prehlada i zaraznih bolesti. Daje se i osvrt na zdravstveno-epidemiološko stanje na operativnom području korpusa i navode slučajevi pojave tifusa u Ceiju kod Gračaca, Otriću, tri slučaja u 13. i jedan u 35. diviziji. U Jadrču, općina Vrbovsko, pojavilo se obolenje stoke od bedrenice od koje je umrlo i nekoliko mještana iz toga sela. U prihvatnim bolnicama divizija nalazio se veći broj ranjenih i oboljelih, koji zbog naglog pogoršanja vremena nisu mogli biti evakuisani iz Like u Dalmaciju.

U nastojanju da deblokira područje Like prema jugu i sjeveru, Štab 11. korpusa naredio je da se upotrebe jedinice za raščišćavanje komunikacija od Prijeboja preko Korenice i Udbine, za E>almaciju. Zbog iscrpljenosti boraca, slabe ishrane, oskudne odjeće i obuće, hladnog i vjetrovitog vremena, dnevni učinci su bili dosta, slabi.

Jaka zima sa dubokim sniježnim pokrivačem ograničavala je pokrete jedinica, a time i izvođenje većih borbenih dejstava u januaru i početkom februaru 1945. godine. Neprijateljeve jedinice u Babinom Potoku već su bile primile skijašku opremu za jedan bataljon, što je samo po sebi nalagalo posebno mjere osiguranja i pojačanu, borbenu gotovost, naročito dijelova isturenih prema neprijatelju.

Pošto su se povukle od Babinog Potoka jedinice 35. divizije razmjestile su se 30. decembra na širem području Koreničke kotline. Druga brigada sa Štabom i dva bataljona smjestila se na sektoru Vranovača - Vrelo, jedan bataljon na Homoljcu i jedan u Uvalici, radi kontrole pravaca od Babinog Potoka prema Homoljcu, Plitvičkom Ljeskovcu i Uvalici.

Pošto je raspolagao podacima o grupisanju jedinica i štabova na području Korenice, neprijatelj je iz haubičkih oruđa sa vatrenih položaja u Baljevcu, preko gole Plješevice, skoro svako veče gađao položaje jedinice. Njegov cilj je bio uznemiravanje jedinica i naroda na toj teritoriji.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 321, 322.

⁴⁴⁹ Novu 1945. godinu, Štab brigade dočekao je u jednoj maloj, staroj kući u Vranovači. Primljeno sledovanje kukuruza za članove štaba i kurire kuhalo se kraj vatre, na ognjištu u centralnom dijelu kuće. Leškareći na klupama oko zidane peći u večernje sate uz svijetlo lojanice, tišinu su narušile prve ispaljene granate kod bolnice. Iznenada, u prostoriju gdje se nalazio Štab brigade ušao je kurir i poluglasno rekao: »Počeli su da bacaju«. Da bi se razumjela ta kratka i nepotpuna rečenica, trebalo se potruditi i povezati je sa uobičajenim i tek oglašanim eksplozijama granata. Referent saniteta Saša Blivajs, onako opušten, upitao je: »A šta bacaju«. Zamjenik političkog komesara brigade Mića Kosovac, već iznerviran, skočio je sa klupe i viknuo: »Kišobranek«. Mića je tada već bio oženjen, a Milka, aktivistkinja od ustaničkih dana i mali sin nalazili su se u Gornjem Brinjskom kraju, gdje su, kao i narod tog kraja, bili stalno izloženi upadima neprijateljeve vojske. Otuda su i njegovi živci bili »tanji« nego kod drugih članova Štaba brigade, koji su bili neoženjeni i nisu ih morale takve brige. Veliku većinu pripadnika brigade, kao i drugih jedinica NOVJ, sačinjavali su neoženjeni mladići, i kao takvi nisu baš imali uvijek razumijevanja za drugove koji su ostavili kod kuće ženu i djecu, ne znajući i po duže vrijeme šta je sa njima.

Trećeg januara jedna jača neprijateljeva patrola na skijama upala je u selo Lukiće kod Homoljačkog klanca i zapalila dvije kuće. Slijedećeg dana jedan bataljon legionara na skijama probio se od Čudinog klanca za Plitvički Ljeskovac i tu zanoćio. Drugog dana nastavio je pokret u pravcu Prijeboja, ali su ga odbacile jedinice 3. brigade. Po naređenju štaba 35. divizije upućena su prema Plitvičkom Ljeskovcu dva bataljona 3. i jedan bataljon 2. brigade, sa zadatkom da u jutarnjim satima 7. januara napadnu i odbace neprijateljev bataljon iz Ljeskovca. Dok su se bataljoni probijali po dubokom snijegu ka Ljeskovcu, neprijatelj, je ne sačekavši napad, na brzinu napustio Plitvički Ljeskovac i povukao se prema Babinom Potoku, ostavljajući poginule, nešto opreme i municije. Neuspjeh ispada skijaša prema Prijeboju uticao je na veći oprez neprijatelja i on se kasnije nije upuštao u slične akcije.

Prema naređenju Štaba 35. divizije, po dva bataljona 2. brigade bila su svakodnevno angažovana na raščišćavanje snijega od Borika prema Prijeboju. Dnevni učinak bio je skroman. Pored slabe ishrane i velike hladnoće i alat je bio neprikladan. Na toj dionici puta, posebno preko Rudanovca, udari istočnog vjetrova - brzo bi snijegom zatrpali očišćene dijelove. Pojavilo se i nerazumijevanje u jedinicama o svrsishodnosti angažovanja na tom neborbenom zadatku. Intervencijom po komandnoj i partijskoj liniji takva shvatanja su suzbijena i dnevni zadaci su izvršavani bez pogovora. Uz pojačane napore jedinica i postepenim smirivanjem vremena, cesta je osposobljena za saobraćaj. Počelo je redovitije i obilatije snabdijevanje jedinica hranom i stanje se ubrzo popravilo.

Dvanaestog januara patrola 2. brigade idući prema Babinom Potoku upala je u zasjedu. Ranjen je komandir čete Stevo Kovačević. Istog dana dezertirala su dvojica boraca iz 2. brigade, koji su kao legionari bili zarobljeni kod Gračaca.⁴⁵⁰

Krajem 1944. i početkom 1945. godine iz jedinica 35. divizije, upućivan je veći broj mladih i najboljih boraca i starješina na školovanje za potrebe vidova, rodova i službi jedinica NOVJ, odnosno Jugoslovenske armije. Time se, i inače malo brojno stanje jedinica stalno smanjivalo, a izvori popune novim borcima postali su vrlo ograničeni na tom prostoru.

Tada su izvršene i kadrovske izmjene u štabu 2. brigade. Umjesto Duke Ljiljka, koji je upućen na školovanje, za političkog komesara brigade postavljen je Cvjetko Cuculić. Za zamjenika političkog komesara i sekretara brigadnog komiteta KPJ postavljen je Nikola Ivošević Lazić, politički komesar bataljona od formiranja brigade. Dotadašnji zamjenik političkog komesara Mića Kosovac Pekić premješten je za zamjenika političkog komesara 13. primorsko-goranske divizije, a na mjesto Milojka Dronjka, za načelnika štaba brigade postavljen je Radovan Zec. Izvršene su i popune upražnjenih mjesta u štabovima bataljona i četama.⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 579, 580.

⁴⁵¹ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 366.

??f)

Borbe na sektoru Prijeboj - Rakovica

Pred kraj januara 1945. godine zima je bila nešto popustila i vrijeme se ustalilo. Glavni štab NOV i PO Hrvatske dobivao je podatke da Komanda njemačkog 15. brdskog korpusa vrši pregrupisavanje snaga u zapadnoj Lici i na unskom pravcu, da bi pripremila ofanzivu na slobodnu teritoriju Like. Cilj te ofanzive bio je da se odbace jedinice 13. i 35. divizije dalje od komunikacija u zoni planirane operacije, da se spoje razdvojene grupacije 392. i 373. divizije u rejonu Prijeboja i Plitvičkih jezera i da se organizuje front preko centralnog dijela Like kako bi se spremno dočekao početak ofanzive 8. korpusa NOVJ.⁴⁵²

Na osnovu ovakve procjene trebalo je da 35. divizija pomjeri svoje jedinice sjevernije od Plitvičkih jezera i rasporedi ih u povoljniji operativni položaj u odnosu na vjerovatne pravce dejstva neprijateljevih jedinica u predstojećoj ofanzivi. Realizujući naredenje Štaba korpusa, 35. divizija je izvršila pokret 30. januara i zauzela slijedeći raspored:

- Prva brigada razmještena je: 1. bataljon na Poljanku i Plitvicama, 2. bataljon u Sertić Poljani, da kontrolišu i zatvaraju pravac Saborski - Poljanak;

- Druga brigada (svi bataljoni, štab brigade i prištapski dijelovi) razmještena je u sela oko Rakovice (Brajdići, Grabovac i Sabljakovo);

- Treća brigada zadržana je na prostoru Prijeboj - Jezerce, da kontroliše i zatvara pravce: Babin Potok - Plitvički Ljeskovac - Prijeboj i Ličko Petrovo Selo - Prijeboj.

- Štab divizije i svi prištapski dijelovi smješteni su u Rakovici.⁴⁵³

U takvom rasporedu jedinice divizije ostale su i narednih desetak dana, bez značajnih sudara sa neprijateljem. Poboljšana je ishrana i kondicija boraca i starješina.

Očekivana neprijateljeva ofanziva počela je 10. februara napadima od Plaškog preko Ličkih Jesenica. Narednog dana neprijatelj je krenuo u napad iz tri različita pravca:

- od Babinog Potoka preko Plitvičkog Ljeskovca sa 2. bataljonom 846. i 3. bataljonom 847. puka 392. divizije. Pošto su potisli 3. brigadu, bataljoni su usmjerili prodiranje preko Bigine Poljane ka Poljanku, a ne prema Prijeboju, kao što se pretpostavljalo;

- od Saborskog preko Biljevine napad je produžila jedna taktička grupa sastavljena od 1. i Dopunske ustaške bojne i dijelova 392. divizije. Jedinice 1. brigade, koje su bile angažovane u borbama na tom području, povlačile su se prema Kuselju;

- jedinice 373. divizije, ojačane jednom ustaškom bojnom, krenule su u napad od Bihaća - iz polaznih rejonu Vaganca i Rešetara preko Smoljanca i Arapovdola prema rijeci Korani, potiskujući dijelove 8. kordunaške divizije.⁴⁵⁴

U večernjim satima 10. februara, Štab 35. divizije zaključio je da najveća, neposredna, opasnost prijeti od neprijateljevih snaga iz pravca

⁴⁵² Petar Kleut, n. dj., str. 368 i 369. i Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 17.

⁴⁵³ Zbornik, tom 5, knj. 37, str. 599.

⁴⁵⁴ Isto, knj. 38, str. 354, 355.

??f)

Saborski - Poljanak. Zato je naredio Štabu 2. brigade, koja je već bila pomjerila svoje bataljone u Čatrnju i Selište, da sa dva bataljona napadne neprijatelja između Biljevine i Kuselja, a jedan bataljon uputi kao pojačanje 1. brigade na Poljanak te da zajednički zaustave i odbace neprijatelja prema Saborskom. Prvi bataljon upućen je odmah za Poljanak, a 2. i 3. ojačani vodom minobacača, krenuli su oko 10 sati 11. februara od Korita u pravcu Biljevine. U međuvremenu neprijatelj je odbacio jedinice 1. brigade prema Poljanku, a veći dio snaga sa tog pravca usmjerio od Biljevine u pravcu Korita i Čatrnje. Pošto je otkrio pokrete 2. i 3. bataljona, postavio je zasjedu u šumi sjeverno od Vodene Drage, sačekao njihovo približavanje i prepadom ih odbacio. Uz znatne gubitke bataljoni su se povukli u pravcu Korita. Neprijatelj je u toku dana izbio do zapadnog dijela sela Korita, gde je prenoćio.^{4 5}

U večernjim satima 11. februara 2. brigada je bila raspoređena: 2. i 3. bataljon, poslije povlačenja od Biljevine, zaposjeli su položaje na liniji Logorište - Lipov Vrh - Crkvine; 1. bataljon, koji je povučen od Poljanka, dijelom snaga zaposjeo je Maglić Brdo (k. 465) - sjeverni dio sela Selište. Štab brigade i 4. bataljon nalazili su se razmješteni u Čatrnji.

Tako je koncentričnim dejstvom iz tri različita pravca, neprijatelj već prvog dana ofanzive usmjerio napad glavnih snaga sjeverno od Plitvičkih jezera, ka Čatrnji i Drežniku, a ne Prijeboju, kako se očekivalo. Komanda njemačkog 15. brdskog korpusa orijentisala se na prohodnije zemljište i kraći pravac za susret jedinica 392. i 373. divizije, jer se oko Plitvičkih jezera i Prijeboja nalazilo dosta snijega koji je ograničavao upotrebu snaga i znatno usporava tempo dejstava i, usmjeravajući dejstva od Saborskog i Bihaća ka Čatrnji i Drežniku, težila je da razdvoji jedinice 4. i 11. korpusa NOVJ.⁴⁵⁶

Druga brigada, potisnuta na relativno mali prostor, našla se već prvog dana neprijateljeve ofanzive u dosta teškom položaju. U toj situaciji Štabu brigade naredeno je da uporno brani rejon Čatrnja - Selište i ne dozvoli neprijatelju da presječe komunikacije Rakovica - Prijeboj. Da bi otklonio opasnost od neprijateljevog napada od Korita i stvorio jedinicama veći prostor za menevar, Štab brigade naredio je 2. i 3. bataljonu da u jutarnjim satima 12. februara napadnu i odbace neprijatelja u pravcu Kuselja. Napad je uspio i neprijatelj je bio prisiljen da se povuče iz Korita prema Crnoj Kosi.

Dvanaestog februara uslijedio je napad na svim pravcima. Jedinice 8. kordunaške divizije bile su prisiljene da se povlače prema Drežniku. Time je 2. brigada u Čatrnji i Selištu bila direktno ugrožena vatrom iz tog pravca. Da bi usporio nadiranje neprijatelja, Štab brigade je uputio 4. bataljon prema Korani, južno od Selišta.

Prva ustaška bojna sa dijelovima 392. divizije, krenula je u napad preko Korita ka Čatrnji te iznenadila i odbacila 1. bataljon sa Magdić Brda. Štab brigade, koji se nalazio u Čatrnji ispod k. 422, pošto je osmotrio prodor neprijatelja iz tog pravca, krenuo je sa izviđačkim

⁴⁵⁵ Isto, str. 357, 358.

⁴³⁶ Petar Kleut, n. dj., str. 372, 373.

???)

vodom i kuririma na kotu iznad kuća, da bi držanjem toga položaja zaustavio dalji prodor neprijatelja. Iznenada našao se u situaciji da drugog izbora nije imao već da, kao borbena grupa, krene u susret neprijatelju. Kada su izbili na vrh k. 422, dočekani su sa kratkog odstojanja vatrom neprijatelja koji je već bio zaposjeo taj položaj. U naletu ranjeni su komandant i politički komesar brigade Bogdan Mamula i Cvjetko Cuculić. Zahvaljujući hrabrosti i snalažljivosti izviđačkog voda i kurira, ranjeni su izvučeni ispod vatre u pravcu Crkvina prema Rakovici. U tom pravcu povlačile su se jedinice brigade izložene unakrsnoj vatri sa dva suprotna pravca. Prvi i 4. bataljon zaposjeli su Crkvine (k. 414) i selo Irinovac, a 2. i 3. bataljon na položajima *na* Logorištu (k. 458) i Lipovom Vrh (k. 463) zadržavali su dalji prodor neprijatelja u pravcu Rakovice. Dijelovi 373. i 392. legionarske divizije spojili su se u Čatrnji i Selištu, gdje su i prenoćili 12/13. februara

Glavni štab NOV i PO Hrvatske, pridajući posebnu važnost komunikaciji od Rakovice, preko Poljanka za Liku i Dalmaciju, naredio je 12. februara uveče, Štabu 11. korpusa, da angažuje sve raspoložive snage na tom prostoru, uključujući i dvije brigade 8. divizije, da odbaci neprijatelja sa komunikacije i ponovo osigura saobraćaj preko Prijeboja za Liku i Dalmaciju.⁴⁵⁷ Druga brigada 35. divizije, podržana artiljerijskim divizionom 8. kordunaške divizije, dobila je zadatak da narednog dana napadne neprijatelja u rejonu Čatrnje i odbaci ga od komunikacije. U isto vrijeme naređeno je 1. brigadi da napadne neprijatelja u Poljanku, a 3. brigada, prebačena je od "Prijeboja ka Ličkom Petrovom Selu, da napadne bok i pozadinu neprijateljevih snaga koje su se iz pravca Bihaća probile do Čatrnje. Napad 2. brigade bio je dosta uspješan i neprijatelj je bio prisiljen da se povlači ka Drežniku. Koristeći prispjela pojačanja iz pravca Bihaća, neprijatelj je toga dana prešao u protivnapad, odbacio 2. brigadu i ponovo ovladao rejonom Čatrnje. Zbog sve snažnijih protivnapada jedinica 8. i 35. divizije, neprijatelj se u jutarnjim satima 14. februara povukao sa tog prostora.⁴⁵⁸

U trodnevnim žestokim borbama između Poljanka i Rakovice, neprijatelj nije uspio da zadrži kontrolu nad komunikacijom između Korduna i Like i da razdvoji jedinice 4. i 11. korpusa NOVJ. Pretrpjevši znatne gubitke, oko 150 izbačenih iz stroja, bio je prisiljen da napusti zauzeti prostor.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Petar Kleut, n. dj., str. 373. 374.

⁴⁵⁸ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 358.

⁴⁵⁹ U izjavama zarobljenih dvojice njemačkih oficira, Desidermsa Reindla i hridriha Zmoelinga iz 1. bataljona 846. puka njemačke 392. divizije, između ostalog piše: »... Prema naređenju 15. brdskog armijskog korpusa sve borbene grupe trebalo je 13. II 1945. da dostignu u Poljanak, ali uslijed jakog neprijateljskog otpora i vrlo visokog snijega navedeni zadatak nije izvršen. U popodnevnom časovima 13. II 1945. neprijatelj je sa visova sjeveroistočno od Poljanka izveo jak protivnapad i odbacio 1. bataljon 846. puka u Sertić Poljanu. Istovremeno jedna neprijateljska kolona napala je bataljon s leđa. Bataljon nije imao mogućnosti da se povuče ka Plitvicama. Pošto nije imao vezu sa ostalim borbenim grupama, a pretrpio je velike gubitke, bataljon je bio prisiljen da se povuče u Ličku Jesenicu, gdje je stigao 14. II 1945. u zoru, a odatle je bio opet vraćen u Dabar.

Ukupni gubici 35. divizije bili su: 30 poginulih, 42 ranjena, 22 zarobljena i 14 nestalih.⁴⁶⁰ Druga brigada, vodeću borbu na ograničenom prostoru i napadnuta sa dvije suprotne strane, pretrpjela je najveće gubitke; 20 poginulih, 24 ranjena i 23 nestala i zarobljena. Među nestalim i zarobljenim nalazili su se, uglavnom, ranije zarobljeni i mobilisani pripadnici neprijateljevih formacija koji su pristigli jedinicama/NOVJ.

Među poginulima bio je komandant 2. bataljona Aleksa Momčilo-
vić, rođen u selu Rebiću kraj Udbine. Za kratko vrijeme koliko se najAzio na dužnosti komandanta pokazao se kao vrlo odlučan, hrabar i sposoban starješina. Takođe i operativni oficir 3. bataljona DMITAR PAVLICA, rođen u Počitelju 1919. godine. Na dva dana prije pogibije pratio se iz bolnice, još nedovoljno zaliječen poslije ranjavanja. Kao izuzetno hrabar i sposoban starješina nekoliko puta je pohvaljivan. Poginuo je i zamjenik političkog komesara i sekretar bataljonskog biroa Partije Marijan Kovačević. Rođen u Sušaku 1925. godine, hrabar borac i cjenjen partijski rukovodilac, uspješno je obavljao odgovornu dužnost u 2. bataljonu. Poginuli su i vodne i četne starješine: Petar Krpan, Nikola Marinković, Josip Bezjak, Bogdan Plećaš, Alojz Kovač, Martin Seci, Ivan Blažić, Drago Car. Među ranjenim, pored komandanta i političkog komesara brigade bili su starješine: Anton Curi, Juraj Pavlič, Martin Vidović, Ivan Jakovac, Miloš Krajnović, Ivan Mataja, Srećko Medić, Esad Mujanović, Andrija Đaković i Đuro Krajnović.⁴⁶¹

Koristeći relativno povoljan razvoj situacije, Štab 11. korpusa NOVJ odlučio je da 14. februara izvrši potrebne pripreme i napadne neprijatelja u Babinom Potoku. Za taj zadatak angažovane su 1. brigada 13. divizije i 3. brigada 35. divizije, jer su po zatečenom rasporedu i borbenoj spremnosti mogle biti upotrebljene za tako kratko vrijeme.⁴⁶²

Na brzinu organizovan, sa slabim snagama, bez podrške avijacije, sa neprijateljem koji nije tučen u povlačenju od Plitvica i sa ojačanim snagama u odbrani, napad nije imao realnih izgleda na uspjeh. Otpočeo je u sumrak 14. februara. Treća brigada, napadajući iz pravca Končarevog Kraja, uspjela je da ovlada dijelom Čudinog klanca i k. 940. Brza intervencija neprijateljevih rezervi iz pravca Vrhovina i Ramljana, prisilila je Štab 13. divizije, koji je rukovodio napadom, da prekine borbe i izvuče jedinice u pravcu Homoljca.

Poslije ovih borbi u 2. brigadi izvršene su kadrovske promjene: za komandanta i političkog komesara postavljeni su Gojko Trbović Čošan i Gojko Uzelac. Za šefa Propagandnog odsjeka Ivan Ožbolt, za političke komesare 1. i 2. bataljona Blaž Saban i Mirko Cuculić, a 4. Zvonko Lukarić. Za zamjenika i vršioca dužnosti komandanta 2. bataljona Mile Gostović Mali, a za operativnog oficira 3. bataljona Dušan Knežević.⁴⁶³

⁴⁶⁰ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 358.

Prema podacima koje je autor prikupio.

Petar Kleut, n. dj. str. 376, 377.

Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 364, 365.

??f

Još jedan napad na Babin Potok

Poslije neuspjeha neprijateljeve ofanzive na slobodnu teritoriju Like, polovinom februara 1945. i napada dvije brigade 13. i 35. divizije na Babin Potok, narednih 10 dana jedinice divizija nisu imale većih borbenih okršaja. To je bilo zatišje pred buru, jer su se obje strane užurbano pripremale na naredne, mnogo zamašnije operacije. Štab 11. korpusa NOVJ, nije odustao od plana likvidacije neprijateljevih uporišta u Babinom Potoku i Vrhovinama, pa je 23. februara izdao zapovijest štabovima divizija za pripremu jedinica. Za napad na neprijateljeve snage u Babinom Potoku i Vrhovinama određena je 35. divizija, ojačana 2. brigadom 13. divizije, koja je sa jednom brigadom zatvarala pravac od Ramljana preko Živulje za Gornji Babin Potok. Jedna brigada 13. divizije određena je u korpusnu rezervu.

Početak napada predviđen je 24. februara u 15 sati.⁴⁶⁴

Napad jedinica podržavali su dvije grupe aviona i divizion artiljerije 75 mm, sa vatrenih položaja u rejonu Lukići - Obijaj, kod Homoljačkog klanca.

Štab 35. divizije precizirao je zadatke brigada:

- Prva brigada da napada od željezničke stanice Rudopolje, da ovlada neprijateljevim položajem na brdu Perušić i u sadejstvu sa 2. brigadom 13. divizije koju napada od Crne Vlasti, spriječiti intervenciju neprijateljevih rezervi od Vrhovina prema Gornjem Babinom Potoku ;

- Druga brigada da napada sa južne strane ceste, preko šume Kosa, probije se u Gornji Babin Potok i sadejstvuje 3. brigadi u slamanju otpora na Čudinom klanacu, težištu cjelokupne odbrane neprijateljevih snaga;

- Treća brigada, da napada na Čudin klanac iz pravca Končarevog kraja i sa sjevera preko k. 940 (Visibaba). Ona je imala glavni zadatak u operaciji;

- Druga brigada 13. divizije da zauzme Crnu Vlast i u sadejstvu sa 1. brigadom 35. divizije spriječi prodor neprijateljevih rezervi od Vrhovina prema Gornjem Babinom Potoku.⁴⁶⁵

Neprijatelj je u to vrijeme raspolagao jakim snagama - dva legionarska bataljona, dvije ustaške bojne, tenkovske i artiljerijske jedinice u Vrhovinama i Otočcu, gdje se nalazio i Štab 392. legionarske divizije.

Napad je počeo avio i artiljerijskom pripremom. U vremenu od pola sata (od 14,15 do 14,45) avioni i artiljerija, gađanjem po Čudinom klanacu i po dubini do Vrhovina, završili su pripremu napada. Zatim je 3. brigada energično krenula u napad na Čudin klanac, a 2. brigada sa Kose ka zapadnom dijelu sela Gornji Babin Potok. U prvom naletu 3. brigada je uspjela da zauzme pojedine vatrene tačke na Čudinom klanacu i upadne u prve kuće istočnog dijela sela. Druga brigada zauzela je pilanu i prve kuće u zapadnom dijelu sela. Dalji prodor 3. i 2. brigade su suprotnih pravaca, neprijatelj je zaustavio snažnom vatrom iz brojnog

⁴⁶⁴ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 397 i 398.

⁴⁶⁵ Zbornik, tom 5, knj. 38, str. 398, 399.

automatskog oružja iz dobro utvrđenih bunkera. Artiljerija i avijacija nisu bile uništile te vatrene tačke, a prilaz bombaških grupa, preko brisanog i vatrom tučenog prostora, bio je teško izvodljiv.

Jedinice 1. brigade uspjele su u prvom naletu da zauzmu utvrđene položaje na brdu Perušić iznad donjeg Babinog Potoka, ali su ih u protivnapadu neprijateljeve rezerve odbacile prema Velikom Ogratku. Druga brigada 13. divizije nije uspjela da ovlada čvorom odbrane u Crnoj Vlasti. Njen neuspjeh i odbacivanje 1. brigade sa Perušića omogućili su neprijatelju da dobije otvoren pravac prema Gornjem Babinom Potoku, za intervenciju rezervama.

Štab 35. divizije nije želio da odustane od započete operacije, pa je naredio 2. i 3. brigadi da noću 24/25. februara obnove napad na Čudin klanac. Prva brigada 35. divizije i 2. brigada 13. divizije dobile su zadatak da ovladaju Perušićem i spriječe prodor neprijateljevih rezervi od Vrhovina prema Gornjem Babinom Potoku. Ponovljeni noćni napad i jedne i druge grupe brigada nije dao neke značajnije rezultate. Intervencijom rezervi od Vrhovina neprijatelj je odbacio ove brigade prema Velikom Ogratku i Turjanskom. Pri takvom nepovoljnom razvoju situacije, Štab 11. korpusa naredio je da se jedinice povuku iz borbe u polazne rejone.

Iako su pripreme i plan upotrebe jedinica u ovoj operaciji, posebno početni uspjesi brigada, bili bolji nego u bilo koja ranije izvedena četiri napada, nije se uspjelo slomiti odbranu neprijatelja i odbaciti ga sa tog prostora. U ocjeni napada 24. februara 1945. godine potrebno je ukazati na neke činjenice, koji su uticali na tok i ishod operacije:

- kada je ugroženost prostora Babinog Potoka - Vrhovine od napada jedinica NOVJ postajala veća, a njegova uloga sve značajnija, komanda njemačkog 15. brdskog korpusa postepeno je pojačavala snage i dalje usavršavala sistem odbrane;

- neprijatelj je u odbrani raspolagao sa dva legionarska bataljona i dvije ustaške bojne. Te snage, po brojnosti i naoružanju, bile su jače od četiri brigade koje su upotrebljene u napadu. Neprijateljeve jedinice, tenkovske i artiljerijske, kao i rezerva, angažovani su u prvim satima borbe, što je povećavalo prednost neprijatelja;

- prvi nalet naših jedinica u napadu na neprijateljeve utvrđene položaje u Gornjem Babinom Potoku bio je odlučujući za uspjeh napada u cjelini. Brigadu iz korpusne rezerve trebalo je i u to vrijeme, kada su 3. i 2. brigada u prvom naletu uspjele djelimično narušiti odbrane neprijatelja, uključiti u dejstva i tako pojačati udarnu snagu jedinica, jer su postojali povoljni uslovi za to;

- boraveći godinu dana na tim položajima neprijatelj je izradio razvijen sistem poljske fortifikacije, veoma uspješno prilagođenje konfiguraciji zemljišta i pojedinim objektima na njemu. Posebno važnu ulogu u sistemu odbrane imao je Čudin klanac k. 940 (Visibaba) i pojedine zidane zgrade u selu, sa ukopanim i pokrivenim bunkerima i saobraćajnicama;

⁴⁶⁶ Zbornik, tom 5, knj. 28, str. 455.

- neprijatelj je raspolagao brojnim automatskim oružjem i vrlo dobro obučenom vojskom, što mu je omogućavalo da za borbu sa bliskih odstojanja organizuje efikasan sistem vatre;

- u pripremi napada od strane artiljerije i avijacije⁴⁶⁷ nisu neutralisane vatrene tačke na Čudinom klanca, što je i toga puta bilo od bitnog uticaja na uspjeh jedinica u napadu. To se moglo efikasnije postići samo neposrednim gađanjem iz artiljerijskih oruđa;

- učestvujući u odbijanju napada naših jedinica kao i u prethodnim borbama neprijateljeva artiljerija za posredno gađanje raspolagala je vrlo preciznim elementima za otvaranje vatre, bez korekture pojedinačnih oruđa, po određenom ograničenom prostoru na kojem bi se zatekle naše jedinice u napadu.

Područje Babinog Potoka i Vrhovina predstavljalo je istureni bastion jedinica njemačkog 15. brdskog korpusa prema slobodnoj teritoriji Like. Neprijatelj je vrlo brzo intervenisao rezervama preko Vrhovina ka napadnutim jedinicama. Da se napad naših jedinica produžio i dovela u pitanje odbrana položaja na Babinom Potoku i Vrhovinama, Komanda njemačkog 15. brdskog korpusa imala je mogućnost da interveniše u tom pravcu i od Ramljana i Jezerana preko Dabra, što je praktikovala i ranije. Prema tome, uspjeh naših jedinica u napadu na neprijateljeve snage u Babinom Potoku i Vrhovinama, bio je u uslovljen i time koliko bi dugo napad trajao.

U završnim borbama za oslobođenje Like

Pošto se povukla od Babinog Potoka, 2. brigada je razmještena u rejonu Koreničke Reke, Uvalice i Homoljca, sa zadatkom da kontroliše pravac od Čudinog klanca preko Homoljca za Korenicu i preko Plitvičkih jezera na Prijeboj. Narednih 8 dana nije imala nekih značajnijih sukoba sa neprijateljem. Drugog marta 2. i 3. bataljon upućeni su ka Ličkom Petrovom Selu da napadnu neprijatelja i ispituju situaciju prema Vagancu i Bihaću. Noćnim prepadom bataljoni su u prvom naletu odbacili manje neprijateljeve dijelove, zauzeli Cesarov Kamen, južno od sela, i u jutarnjim satima vratili su za Priboj.

U to vrijeme bile su u završnoj fazi pripreme jedinica Jugoslovenske armije za konačno oslobođenje zemlje.

Po naredbi Vrhovnog komandanta JA, 1. marta preformiran je 8. korpus NOVJ u 4. armiju Jugoslovenske armije na lijevom krilu jugoslovenskog ratišta. Pored četiri divizije 8. korpusa (9, 19, 20. i 26) u sastv 4. armije uključene su i jedinice 7. i 11. korpusa NOVJ, raspoređene po dubini teritorije na kojoj će se izvoditi operacije oslobođenja.

Trinaesta i 35. divizija našle su se neposredno iza fronta neprijateljevih snaga u Lici, a 43. divizija na području Gorskog kotara.

⁴⁶⁷ Avioni koji su podržavali jedinice 13. i 35. divizije bacali su letke po rejonima rasporeda naših jedinica na kojima je bio ispisan kratak slogan: »Nisam Englez ni Amerikanac, znam dobro gdje je Čudin Klanac«. To su poznavali i piloti iz 1. i 2. eskadrile NOVJ.

⁴⁶⁸ Petar Kleut, n. dj., str. 381.

???)

Jedinice 13. divizije bile su u to vrijeme raspoređene od Gospića do Lešća, sa istočne strane komunikacije, a jedna brigada u rejonu Medak - Vrebac. Tridesetpeti divizija nalazila se u sjevernoj Lici, na prostoru Homoljac - Prijeboj - Plitvička jezera. Druga brigada bila je u slijedećem rasporedu: 2. i 3. bataljon u rejonu Cujić, Krčevina - Prijeboj; 1. bataljon u Uvalici, a 4. na Koreničkoj Kapeli. Štab brigade bio je na Koreničkoj Kapeli.

Za vršioca dužnosti komandanta 2. brigade postavljen je Dušan Duja Čubrilo, na mjesto Gojka Trbovića koji je premješten na drugu dužnost.

Jedinice njemačkog 15. korpusa sa polukružne polazne osnove, od Lapca pravcem Bihać - Vaganac - Saborski - Jezerane - Vrhovine - Perušić - Gospić do Bilaja, krenule su u napad noću 3/4. marta.⁴⁶⁹

Neprijateljeva kolona je krenula od Ličkog Petrovog Sela u pravcu Prijeboja, napala isturene dijelove 2. bataljona i jutarnjim satima zauzela Prijeboj, te nastavila pokret duž ceste u pravcu Korenice i preko šume Javornik ka Koreničkoj Kapeli. Četvrti bataljon u pokretu od Koreničke Kapele preko Javornika, sukobio se sa neprijateljem pritisnut jačim snagama prisiljen na povlačenje. Oko 10 sati Štab brigade je morao odustati od protivnapada na kolonu, koja je izbila od Rudanovca, zbog nailaska jedne kolone iz pravca Uvalice. Narednih sati jedinice brigade imale su manje sukobe sa neprijateljem između Koreničke Reke i Koreničke Kapele. Od Babinog Potoka preko Homoljačkog klanca neprijatelj je izbio u Homoljac i zaposjeo položaje na Pogledalu.

Narednog dana, u prepodnevnom satima, brigada je sa tri bataljona napala neprijateljeve jedinice sjeverno od Rudanovca koji su osiguravale komunikaciju Korenica - Prijeboj i obacila ih prema Mihaljevcu. Poslije toga 1. bataljon postavio je zasjedu između Rudanovca i Koreničke Kapele, u rejonu k. 850. U 16,15 sati naišla su od Korenice dva putnička automobila u pratnji kamiona sa vojnicima. Pošto su podišli rejonu rasporeda 1. bataljona izašli su iz vozila i krenuli prema položajima na kojima se nalazila zasjeda, vojnici naprijed a putnici iz automobila za njima. Bataljon je otvorio vatru i, predvođen komandantom, krenuo u juriš. U tom kratkom i snažnom naletu, bataljon je razbio neprijatelja i zarobio obavještajnog oficira 392. legionarske divizije sa pratiocem i dokumentima koji su se nalazili kod njih. Sedmorica neprijateljevih vojnika ostali su na mjestu borbe, a ostali su se spašavali bijegom preko Rudanovca. U jurišu je poginuo komandant bataljona Ljuban Labus. Rođen je u Velikoj Popini kod Zrmanje 1919. godine, prvoborac, iskusni vojni starješina, hrabar i odvažan komandant. On je bio šesti komandant bataljona, koji je poginuo na ratnom putu brigade dugom 18,5 mjeseci.

Trećeg dana borbe, 6. marta u 0,30 sati, po naređenju Štaba 35. divizije, 2. brigada je izvršila pokret ka rejonu Seganovac - Ponor, gdje su se, u rejonu Kržina Vrha, nalazili zbjegovi naroda i ranjenici. Neprijatelj je toga dana nastavio sa prodorom od Korenice prema Buniću i preko Gradine ka Bijelom Polju, gdje su se spojile jedinice

⁴⁶⁹ Petar Kleut, n. dj., str. 383.

392. i 373. legionarske divizije, koje su prodirale od Lapca preko Udbine u Krbavsko polje.

^ Pošto su 7. marta neprijateljeve kolone sa zapada preko Ljubova i Čanka izbile u sjeverni dio Krbavskog Polja, a kolona iz Donjeg Lapca na Udbini, Štab 35. divizije uvidio je da je zadržavanje 2. i 3. brigade na Plješevici kod Ponora, neodrživo. Bolnica, pozadinske ustanove i zbjegovi morali su se što prije izvući. Pokret na jug, u baze između Kamenskog i Jošana, nije više bio moguć, jer je neprijatelj izbio u Frkašić i na Goricu, s Kamenskog i od Udbine, pa je donijeta odluka da se evakuacija izvrši kroz sjeverni dio Plješevice ka Plitvičkim jezerima i da se ranjenici otpreme na Kordun.

Druga brigada je primila 7. marta u 14 sati naređenje da se sa tri bataljona prebaci u pravcu Koreničke Kapele i da u toku narednog dana osigura koloni iz Plješevice prelaz preko ceste Ličko Petrovo Selo - Prijeboj. Kada je stigla šumskim putem preko Stare ceste do komunikacije, brigada je sa dva bataljona postavila zasjedu prema Prijeboju, a jednim prema Ličkom Petrovom Selu. Prvi bataljon ostao je na Plješevici na neposrednom osiguranju naroda u zbjegovima.

U rano jutro 8. marta formirana je kolona na Križnom brdu (k. 1060), u kojoj su bili Štab 35. divizije, dopunski bataljon i oko 100 teških ranjenika, od kojih jedna trećina na nosilima. U pratnji dva bataljona 3. brigade, kolona je krenula zapadnim padinama Plješevice, po dosta dubokom snijegu i terenu teškom za nošenje ranjenika. Prešla je cestu kod Sarić Krčevine i predveče stigla u Jezerce, gdje je i prenoćila. Neprijatelj je otkrio njen pokret i pokušao od Prijeboja da je napadne, ali je odbijen bataljonima 2. brigade. Narednog dana ranjenici su otpremljeni na Kordun.⁴⁷¹

U borbama od 3. do 8. marta jedinice 35. divizije nanijele su neprijatelju znatne gubitke, ali su i same imale 14 poginulih, 41 ranjenog i nekoliko nestalih boraca.

U tim borbama posebno su se istakli: komandant bataljona Ljuban Labus, politički komesar 2. bataljona Marijan Mušević, Stevo Kovačević, Stevo Mileusnić, Josip Cuculić, Milan Platiša, Andrija Kajfeš, Stjepan Petrović, Čedo Zrnić i Božo Hrvatin.⁴⁷²

Prebacivanjem teških ranjenika sa Plješevice na Kordun, veći dio jedinica 35. divizije našao se sjeverno od Plitvičkih jezera, van prostora na kojem su se grupisale jake neprijateljeve snage. Time su se jedinice našle u povoljnijem operativnom položaju. Na sektoru Poljanak - Sertić Poljana razmjestila se 1. brigada, kontrolišući pravac od Saborskog i od Plitvičkog Ljeskovca preko Bigine Poljane za Poljanak. Treća brigada je sa dva bataljona obezbjeđivala prebacivanje ranjenika na području Čatrnje. Druga brigada zadržala se na prostoru Jezerce - Selo Plitvice, a njen 1. bataljon i dalje je bio na Plješevici.

Devetog marta u 9 sati neprijatelj je sa dva bataljona od Kuselja napao na položaje 1. brigade. U 15 sati Štab 2. brigade primio je

⁴⁷⁰ Petar Kleut, n. dj., str. 386.

⁴⁷¹ Prema podacima autora

⁴⁷² Petar Kleut, n. dj., str. 387.

??f)

naređenje od Štaba divizije da sa dva bataljona krene u pomoć 1. brigadi da zajednički spriječe prodor neprijatelju prema Poljanku. Pošto je potisnuo bataljone 1. i 2. brigade, neprijatelj se probio do Sertić Poljane gdje je i zanoćio. Sutradan je izvršen napad na Sertić Poljanu i to sa dva bataljona 2. brigade sa južne i sa dva bataljona 1. i jednim 3. brigade sa sjeverne strane. Neprijatelj nije izdržao snažan nalet pet bataljona i ubrzo je počeo da se povlači u pravcu Kuselja i dalje.

U toj borbi ranjen je načelnik Štaba brigade Radovan Zec.

Odbacivanjem neprijateljevih snaga u pravcu Ličkih Jesenica otklonjena je opasnost sa te strane. Prva brigada ostala je i dalje na prostoru Poljaka - Sertić Poljana. Po naređenju Štaba 35 divizije 2. brigada bez 1. bataljona se prebacila zapadno od Prijeboja, na prostor Čujić Krčevina i Uvalica, da odatle izvodi prepade na neprijateljeve jedinice u pokretu na komunikacijama Prijeboj - Korenica; Prijeboj - Plitvički Ljeskovac - Babin Potok i Babin Potok - Homoljački klanac - Korenica.

Dolazak brigade na taj relativno mali prostor, nije mogao ostati nezapažen od strane neprijatelja i on je već drugog dana sa manjim snagama krenuo od Prijeboja i Plitvičkog Ljeskovca da izvidi jačinu snaga, koje su sa tog prostora ugrožavale saobraćaj navedenim komunikacijama. Brigada je odbila taj ispad i drugog dana, 14. marta, napadala legionarski bataljon u Prijeboju. Taj napad nije bio uspješan jer je neprijatelj raspolagao jačim snagama na položajima uređenim za odbranu i bio je već otkrio pokret bataljona. Prvi bataljon postavio je 15. marta zasjedu sjeverno od Rudanovca i prepadom nanio velike gubitke neprijateljevoj koloni koja je dolazila od Korenice. Narednog dana tri bataljona su napala neprijateljeve jedinice u Jezercu i iznenadile ih. Zarobljeno je 14 legionara, oružje, municija oprema, a veći broj neprijateljevih vojnika izbačen je iz stroja.⁴⁷⁴

Uspješnim četvorodnevnim prepadima na navedenim komunikacijama brigada je postigla dobre rezultate, ali se i sama našla u vrlo nepovoljnoj situaciji. Da bi obezbjedio sigurnost pozadine jedinica na prostoru Koreničke kotline, neprijatelj je odlučio da izvrši prepad na brigadu. U jutarnjim satima 18. marta krenuo je iz više pravaca: od Čudinog klanca, Plitvičkog Ljeskovca, Prijeboja, Vrela i Homolja, koncentrično prema prostoru na kome se ona nalazila. Zbog nedovoljne budnosti, neprijatelj je iznenadio jedinice brigade i u prvom naletu ih je potpuno razbio. Razbijene u manje grupe, jedinice su se neorganizovano izvlačile u raznim pravcima. Brigada je pretrpjela velike gubitke: 24 poginula, 23 ranjena i 42 nestala i zarobljena. To su bili i najveći gubici brigade u jednom danu poslije njemačke ofanzive na sušačkom sektoru 7. oktobra 1943. godine.

Pored velike nadmoćnosti neprijatelja u snagama, navedenih operativnih i taktičkih prednosti, nedovoljna ili nikakva budnost bili su glavni uzrok što je brigada potpuno iznenadena i što je doživjela tako velike gubitke.

TM Petar Kleut, n. dj., str. 387.

Petar Kleut, n. dj., str. 388.

Za vrijeme ofanzivnih dejstava na slobodnu teritoriju Like u periodu februar - mart 1945. godine neprijatelj je vršio neviđena zvjerstva nad zatečenim narodom u selima i u zbjegovima na Plješevici, Maloj Kapeli i Velebitu. Uništavao je sve na što je nailazio, ukoliko njemu nije moglo poslužiti. Veliki dio naroda izbjegao je na vrijeme ispred neprijateljevih jedinica u zbjegove koje su neposredno štitile jedinice posebno određene za to. Međutim, loše vrijeme i jaki noćni mrazovi otežavali su položaj tog, ratom napaćenog, naroda, nekoliko dana prije konačnog oslobođenja Like.

Naredbom Vrhovnog komandanta JA od 2. marta 1945. formirana je 4. armija u čiji sastav su ušle jedinice 8. udarnog i 11. korpusa.⁴⁷⁵

Rasformiranje brigade

U vrijeme završnih operacija za oslobođenje Like, poslije formiranja 4. armije (naredbom Vrhovnog komandanta JA od 2. marta 1945.) u čiji sastav su ušle jedinice 8. udarnog i 11. korpusa, 13. i 35. divizija raspolagale su sa relativno malim brojnim stanjem i slabijim naoružanjem za uspješno vođenje predstojećih borbi sa neprijateljevim snagama od Gorskog kotara, Istre i Slovenačkog primorja do rijeke Soče. Za njihovu popunu nije bilo vremena, niti potrebnih izvora. U takvoj situaciji, kada su tempo operacije i vrijeme njenog trajanja bili presudni operativno-strategijski faktori, u Štabu 4. armije odlučeno je da se obje divizije spoje u jednu. Pošto je 35. divizija bila mlađa po ratnom stažu i sa matičnim područjem koje je oslobođeno, odlučeno je da njeni borci i starješine (2. i 3. brigade i artiljerijski divizion) budu raspoređeni u jedinice 13. divizije. Prva brigada, popunjena pretežno Ličanima, ostala je kao 1. lička samostalna brigada 4. armije u Gospiću zajedno sa jedinicama KNOJ-a. Tako se jedan broj Primoraca, Gorana i Istrana ponovo našao u sastavu 13. divizije, prve više matične jedinice i u njenom sastavu nastavili su borbu za konačno oslobođenje zapadnih krajeva Jugoslavije.

U toku marta, prije rasformiranja, izvršene su određene kadrovske izmjene u brigadi. Tako je, na mjesto ranjenog Radovana Zeca za načelnika štaba postavljen Dušan Ivošević Crni, a za operativca DMITAR RAJŠIĆ. Do manjih promjena došlo je i u štabovima bataljona.

Preformiranje jedinica 13. i 35. divizije izvršeno je 30. i 31. marta 1945. godine u Laudonovom gaju, na Krbavskom polju. Za komandanta 13. divizije postavljen je potpukovnik Nikola Grubor, komandant 35. divizije, a za političkog komesara Đuro Matić, za zamjenika komesara Bude Bosnić,⁴⁷⁷ za načelnika Štaba Mile Počuča, koga će u rejonu Gumance 2. maja zamjeniti Bogdan Mamula, po povratku iz bolnice.

Vršilac dužnosti komandanta 2. brigade 35. divizije Dušan Duja Čubrilo postavljen je za zamjenika komandanta 3. brigade 13. divizije, politički komesar i zamjenik Gojko Uzelac i Nikola Ivošević Lazić, postavljeni su za političke komesare 1. i 2. brigade 13. divizije.

⁴⁷⁵ *Hronologija*, str. 1079.

⁴⁷⁶ Petar Kleut, n. dj., str. 396.

⁴⁷⁷ Isto, str. 396.

??f)

??f)

Poslije 18 mjeseci i 15 dana završen ratni put 3. brigade 13. primorsko-goranske divizije, formirane 15. septembra 1943. godine u Skrljevu, preimenovane u 2. brigadu 35. divizije 13. juna 1944. godine na Živulji i rasformirane 31. marta 1945. godine u Laudonovom gaju, na Kravskom polju.

Umjesto zaključka

Uporedo sa razvojem NOP-a sve se snažnije potvrđivalo uvjerenje da su brigade, kao taktičko-operativne i manevarske jedinice, postale ne samo nezamjenljivi, već i najpostojaniji oblik organizovanja NOV i POJ, jer su, prije svega, bile osposobljene za duža samostalna dejstva u vrlo različitim borbenim situacijama. Brigade su najčešće bile sastavljene od četiri bataljona, prateće čete, čete za vezu, izviđačkog voda, kao i organizacijskih jedinica za materijalno snabdijevanje i sanitetsko zbrinjavanje. Brojno stanje u brigadama kretalo se od slučaja do slučaja, uglavnom između 800 i 1.000 boraca i starješina.

Formiranjem većeg broja brigada u toku 1942. godine, a krajem godine i prvih divizija i korpusa, došla je do izražaja potreba za većom stručnom osposobljenošću kadrova u štabovima, kao organa za pripremu i izvođenje složenijih borbenih dejstava. Međutim, sam proces osposobljavanja kadrova zaostajao je za razvojem oružanih snaga. Tako je je pri izvođenju većih borbenih dejstava i kod 13. i 35. divizije u čijem sastavu se nalazila Brigada, dolazilo ponekad do izvjesne neusaglašenosti dejstava brigada i, u okviru njih, bataljona i sredstava podrške.

Treća brigada je po svom ljudskom potencijalu, kao i operativnom prostoru djelovanja, bila primorsko-goranska. Dolaskom u Liku popunjavana je novim borcima - Istranima, a kasnije, kada je već bila 2. brigada 35. divizije, i Ličanima. Dejstvujući na celokupnom operativnom prostoru 11. korpusa NOVJ Brigada je, pored primorsko-goranske, postala istarska i lička. Primorci, Gorani, Istrani i Ličani, zajedno, dali su joj obilježje snažnog borbenog jedinstva.

Dejstvujući tridesetpeti divizija NOVJ je pokrivala područje Like. Cesti ispadi i veći ofanzivni zahvati na slobodnu teritoriju, koje su poduzimale jake neprijateljeve snage raspoređene duž osnovnih komunikacijskih pravaca, usloveli su da je 35. divizija imala naglašenu teritorijalnu ulogu. Prilikom izvođenja većih ofanzivnih dejstava ona je, prenošenjem borbe iz jednog u drugi kraj Like, obezbjeđivala pokretom međusobno dosta udaljenih brigada.

U Lici, gdje se Brigada borila i boravila najveći dio svog ratnog puta, borbena dejstva su izvođena neprekidno zbog stalne potrebe odbrane slobodne teritorije, kao i nastojanja da se ofanzivnim dejstvima preuzme inicijativa od neprijatelja. Prema zabilješkama autora i podacima iz sačuvanih dokumenata, Brigada je tokom petnaestomjesečnog boravka u Lici bila angažovana ukupno 130 dana u manjim ili većim borbenim dejstvima. U istom periodu, između borbi, nalazila se u pokretu na relacijama dužim od 10 km 80 dana, što znači da je u prosjeku svaki drugi dan bila ili u borbi, ili u pokretu. Tako velike

???)

napore kojima su bili izloženi borci i starješine, pratile su i druge nedaće: prije svega neredovna i slaba ishrana, surovi klimatski uslovi u većem dijelu godine, oskudna odjeća i obuća, kratak i nedovoljan odmor u predahu između dvije borbe.

Bez obzira na poteškoće koje su je stalno pratile, Brigada je uspjela da održi visok stepen moralno-političke i borbene gotovosti, što je posebno došlo do izražaja za vrijeme majske ofanzive kada je Brigada imala nekoliko vrlo uspješnih ofanzivnih dejstava (Počitelj, Pavlovac i Mekinjar - 16,17 i 24. maja).

Prisna veza sa narodom sa kojim je dijelila sudbinu i nedaće zajedničke borbe, bila je stalni i veliki podsticaj da se prebrode teškoće i iskušenja.

U vrijeme borbenih dejstava Brigada je imala veliki broj boraca i starješina izbačenih iz stroja. Tako je pored 442 registrovana poginula, bilo dosta ranjenih i oboljelih. Veliki broj je upućivan u bolnice zbog iscrpljenosti, a njihov oporavak je u prosjeku duže trajao nego liječenje ranjenika.

Od 442 poginula, koliko se nalazi na spisku,* 35 je umrlo uslijed iscrpljenosti u bolnici ili u koloni u svojim jedinicama, za vrijeme borbi ili pokreta.

Od ukupnog broja poginulih, 332 su bili borci, a 110 starješine, odnosno 55% : 25% (komandiri odjeljenja nisu u spisku starješina pošto autor nije raspolagao takvim podacima). Prosječan odnos boraca i starješina u Brigadi kretao se oko 82% : 18%, što ukazuje da je u redovima starješina bio veći broj poginulih. Među poginulima bilo je i 6 drugarica. Za manji broj poginulih bilo je teško tačno utvrditi kojoj su od dvije 2. brigade 35. divizije pripadali, a moguće su i druge greške u podacima o svakom pojedincu.

Prema mjestu rođenja poginuli su bili iz Istre (163), Hrvatskog primorja (150), Gorskog kotara (57), Like (48), a bilo je i Italijana (4), i boraca iz drugih krajeva Jugoslavije (20).

Brigada je najteže gubitke u toku jednog dana pretrpjela na sušačkom sektoru, i to: 7. oktobra oko 70 poginulih i 18. marta 1945. godine u rejonu Čujić Krčevina (Uvalica), kod Korenice, 20 poginulih. Do gubitaka na sušačkom sektoru došlo je 22 dana poslije formiranja Brigade, a u rejonu Čujić Krčevina (Uvalica), 12 dana prije njenog rasformiranja. Oba puta Brigada je bila potpuno iznenađena od jakih neprijateljevih snaga. Samo u ta dva dana izgubila je 20% od ukupnog broja poginulih na svom ratnom putu dugom 18 i po mjeseci, što svjedoči o izuzetnom značaju faktora iznenađenja. U oba slučaja odgovornost je štabova jedinica koji su zbog slabog rada obavještajne i izviđačke službe znatno umanjili borbenu gotovost jedinica u inače složenim situacijama.

Spisak poginulih, kao i monografija, sastavljen je na osnovu arhivske građe pohranjene u Vojnoistorijskom institutu u Beogradu. Verifikovan je preko općinskih i regionalnih odbora SUBNOR-a za ličku i gospićku regiju. Provjeren je i dopunjavan podacima iz do sada objavljenih monografija istarskih i primorsko-goranskih jedinica, kao i iz autorovih zabilješki. Pored svih napora, objektivno nije bilo moguće prikupiti podatke o svim poginulim. To se odnosi prije svega na poginule 7. oktobra 1943. godine na sušačkom sektoru.

??f

Prilikom likvidacije gračačke grupacije neprijatelja jačine oko 1.400 pripadnika raznih jedinica iz sastava 15. njemačkog brdskog korpusa, 9. decembra 1944. godine, odlučujuću ulogu, zajedno sa 3. brigadom, imala je 2. brigada. Ta je operacija u cjelini, uključujući i sedamnaestodnevne neprekidne i žestoke borbe jedinica 35. i 13. divizije radi okruženja i izolacije neprijateljevih snaga u Gračacu, predstavljala najveći ratni uspjeh ovih divizija i najteži poraz neprijateljskih snaga u NOP na području Like, pa i šire.

Najveće gubitke u borbama, u određenom vremenu i prostoru, Brigada je pretrpjela na sektoru Vrhovine - Babin Potok - Plitvički Ljeskovac: 45 poginulih i oko 120 ranjenih boraca i starješina. Ukupni gubici svih jedinica angažovanih u borbama na tom prostoru, od aprila 1944. do aprila 1945. godine (35, 8, 13 i 19. divizija), bili su 100 poginulih i 289 ranjenih boraca i starješina. Toliki gubici za samo godinu dana, i to na relativno ograničenom prostoru, pokazuju koliko je značaj pridavan pravcu Vrhovine - Babin Potok - Plitvička jezera - Prijeboj.

Kao što se može vidjeti iz spiska članova štabova, najčešće promjene za 18 i po mjeseci postojanja Brigade bili su u slučajevima komandanata bataljona - 7 do 8 na jednom od četiri komandantska položaja, ili, u prosjeku do smjene je dolazilo svaka dva i po mjeseca. Tako česte promjene bile su uglavnom rezultat ranjavanja (10) ili pogibije (6).

Spisak četnih i vodnih starješina kao i bolničara Brigade i pored svih nastojanja autora, vjerovatno nije potpun, i njime nisu obuhvaćeni svi koji su se u različito vrijeme nalazili na tim dužnostima. S obzirom da nije raspolagao preciznim podacima o činovima navedenih starješina, autor se opredijelio da navede samo položaje starješina u Brigadi.

Poslije rasformiranja 35. divizije, 31. marta 1945. godine, borci i starješine 2. brigade bili su raspoređeni u jedinice 13. divizije, prvobitnu matičnu jedinicu i u njenom sastavu učestvovali u borbama za oslobođenje Like, Gorskog kotara, Hrvatskog primorja i Istre.

Za postignute uspjehe u borbama Brigada je, naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 11. decembra 1944. godine, proglašena udarnom. Tri puta je pohvaljivana za uspješno izvođenje akcije od Štaba 11. korpusa NOVJ i Štaba 35. divizije. Za izvojevanu pobjedu u gračačkoj operaciji jedinice 35. i 13. divizije pohvaljene su naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Josipa Broza Tita.

Brigada je odlikovana Ordenom za zasluge I stepena, i Ordenom bratstva i jedinstva I stepena.

Ratne tradicije Brigade nastavlja jedinica JNA stacionirana u Otočcu. Otočac je i domicilni grad 35. divizije i u tom svojstvu organizator i domaćin susreta boraca prilikom obilježavanja godišnjica Divizije.

Kao ratni komandant brigade želio bih da u ime preživjelih saboraca i svoje, ovim putem odam dužnu počast palim drugovima iz Brigade. Sjećanje na njih traje. Traje i naša obaveza da čuvamo ciljeve za koje su oni položili svoju mladost i živote. Neka i ova monografija ostane kao zalag sjećanju i obavezi.

Naredba br. 25

K. e. br. 914

STABA XIII DIVIZIJE IV. KORPUSA N.O.V.H. od 28. XII. 1943. god.

U poslednjim borbama koje su naše jedinice vodile na sektoru Vrbovsko - Gomirje - Brestovac, radi njihovog hrabrog držanja u borbi i rukovodjenja jedinicama,

P o h v a l j u j e m o :

GOSTOVIĆ

IV. bataljon "M. Trbovića" III. brigade, koji je u borbama od 29. XI. do 24. XII. 1943. god. u neprekidnim borbama sa ustašama u Vrbovskom pokazao svoju hrabrost i izdržljivost u dugotrajnim borbama. Borcima rukovodjoci ovog bataljona uspjeli su da u toku svih borbi za Vrbovsko buduću vijek na čelu jedinica koje su vršile napada, i s njim je zaslužio posebno više neprijatelja i uslovljeno napuštanje nje ovo iz Vrbovskog. Po posebnosti ističemo i pohvaljujemo:

M.M. 26-3
Z.N.H.
202

a/ Operativnog oficira ovog bataljona drugo OZBOLJA FRANKU, koji je pravilnim rukovodjenjem dviju četa odbio sve neprijateljske protunapadae, kada je njegov bataljon bio u Vrbovskom i u najtežoj situaciji uspio po čistom terenu izvući svoje jedinice bez gubitaka, ističući se svojom ličnom hrabrošću, gdje je ubio iz svog smajsera nekoliko ustaša.

b/ Puškarničar MARIJU IVANA, politdelegata KOSOVIĆ IVANA i borca JURČIĆ KATICU - koji su svojom hrabrošću i požrtvovnošću omogućili svojim drugovima pravilno otatupanje, natjerujući veću grupu ustaša na bjegstvo.

c/ Druga RAJACIĆ ILENA nišandžiju kod "Brede", desetara FILIPOVIĆ MILANA, delegata MARAVIĆ DUŠANA, svi iz IV. bataljona, za junačko držanje u ovim borbama.-

II. Komesara Mitralješke čete III bataljona III brigad druga BORDINI SALVATORA za nje ovo hrabro držanje u borbama na Ljubošinu, koji je ličnim primjerom omogućio dobar uspjeh svoje čete u borbi.

III. Drugove MARAVIĆ DUŠANA i setara, MARAVIĆ ŽIVKA voznika I. čete II. bataljona III. brigad, za pravilno rukovodjenje svojim jedinicama i junačko držanje u borbama.-

IV. vodnika I. bataljona III. brigad, GOSTOVIĆ DJURU, za vješto vodjenje jedinice u borbi i energično držanje prema neprijatelju.

V. I. naubičku bateriju bez jednog odeljenja i dva odeljenja III. brdske baterije artiljerijskog divizionu XIII divizije, za pravilno izvršene pripreme i majstorsko gadjanje na neprijateljske utvrde u Vrbovskom gdje su postignuti odlični rezultati, kao i njihovo hrabro držanje u borbi na bliskim odstojanjima i vještia snalaženjem u teškim prilikama. Po posebnosti ovih ističemo i pohvaljujemo:

a/ Komandira I. naubičke baterije druga KALAFATIĆ NIKOLU i komandira III. baterije druga ČURČIN ŽIVANA, za pravilno postavljanje i izvršene pripreme svojih baterija, kao i tačno gadjanje neprijateljskih ciljeva u Vrbovskom.

b/ Drugove ROSSI BRUNA i MASCI LONGO IVANA bivše talijanske oficire za njihovo savjesno i predano zauzimanje oko gadjanja i majstorstvo u gadjanju

c/ Vodnika III. baterije druga RADULOVIĆ NIKOLU i nišandžije STANIĆ PETRA i ZDROBLJIĆ IVANA za njihovo prisetno i bliskokrvo držanje kad im je baterija bila napadnuta neprijateljskom pješadijom.

d/ Zamjenika komesara Art. divizionu druga LONČAR DANU, koji je rukovodio radom I. baterije.-

Sve napred navedene jedinice i istaknuti borci neka služe kao primjer ostalim našim jedinicama i stariješinama, kako se treba držati u borbi i rukovoditi jedinicama za vrijeme borbe.-

Ovu naredbu pročitati pred strojem.-

Smrt fašizmu - sloboda narodu !

Politkomesar:

A. Turkulija v.r.

M.P.

Komandant, potpukovnik:

V. Kovačević v.r.

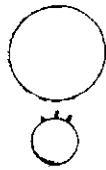
Trivčić

Točnost prepisa ovjerava
Čelnik štaba:

N. M. Vojnić

Naredba Štaba 13. divizije od 28. decembra 1943. godine kojom se pohvaljuje 4. bataljon 3. primorsko-goranske brigade

ОБЈАВЉАЈНИ

II. bat. 847. пука једине око 400 војника и борбена група Миларман једине 140 војника који су дијелом најбоље ни у кућама, а остало по bunkerима.

Bunkeri u kojima se налази стална посада од 2-10 војника са 1 t.mitr. или 1 p.mitr.

Bunkeri na koti 828 i 940 su veći solidniji izgrađeni i са posedom до 10 војника.

Налази се штаб II. bat. 847. пука i то u кући Јове Јуџића.

2 topa 105 mm

1 top 75 mm

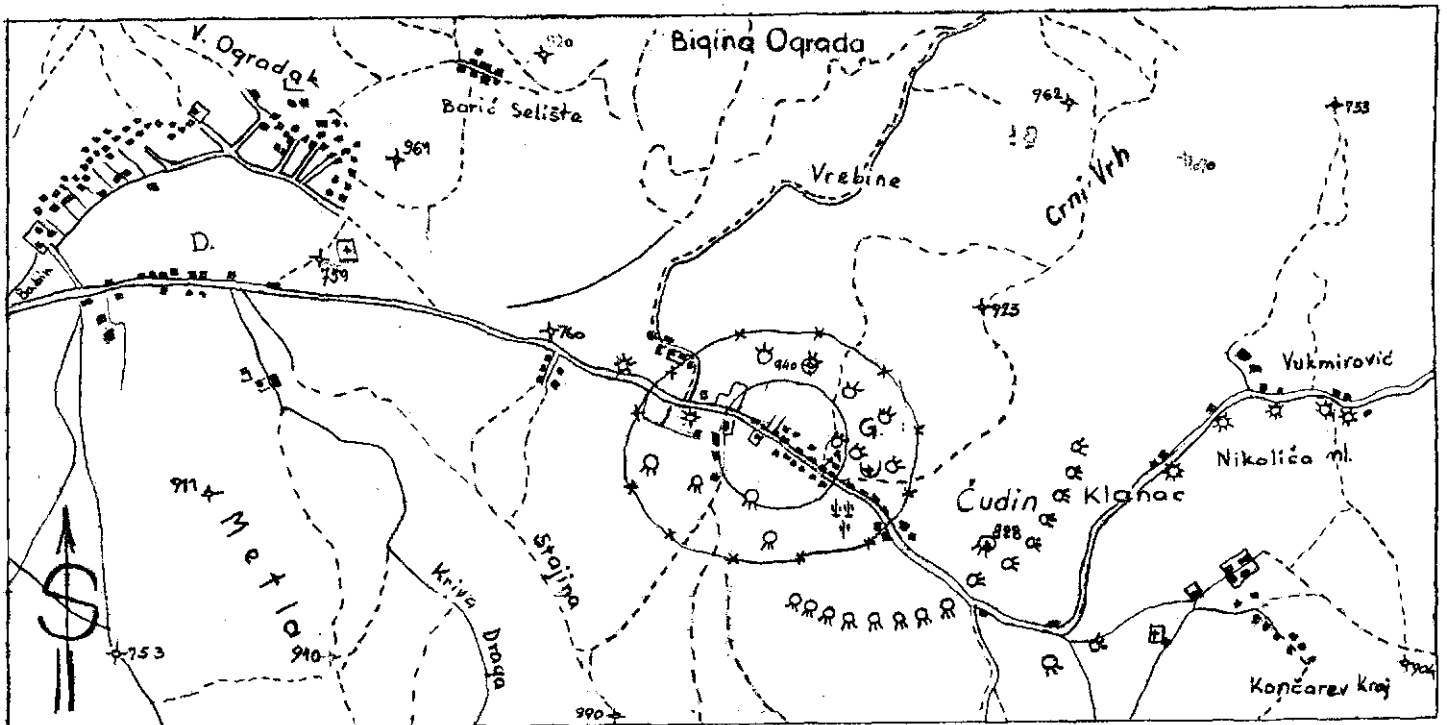
Vođiljakaва зика

Оба. официр-поруџник:

Zvonko Kružić

Izveštaj obavještajnog oficira u Štabu 11. korpusa Zvonka Kružića
(original u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, k. 571, reg. br. 17-1/2)

Babin Potok

24. xi. 1944

Mjerilo 1:20.000

Војно-обавјештајни одсјек
Корпуса